

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ PROGRAMI**

**ALTI YAŞ ÇOCUKLARININ DOĞUM ŞEKİLLERİNE
VE BEDENSEL TEMAS DÜZEYLERİNE GÖRE
BAĞLANMA DURUMLARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEYTÜL İŞİK

İSTANBUL, 2020

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ PROGRAMI**

**ALTI YAŞ ÇOCUKLARININ DOĞUM ŞEKİLLERİNE
VE BEDENSEL TEMAS DÜZEYLERİNE GÖRE
BAĞLANMA DURUMLARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BEYTÜL İŞİK
(180501009)**

**Danışman
Prof. Dr. Serdal Seven**

İSTANBUL, 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel Eğitim Anabilim Dalı'nda 180501009 numaralı Beytül IŞIK'ın hazırladığı “Altı Yaş Çocuklarının Doğum Şekillerinin (Normal ve Sezaryen Doğum) Annelerine Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” konulu Yüksek Lisans ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, 23/06/2020, Salı günü saat 14:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **[KABULÜNE]** **[OYBİRLİĞİ]** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı [...]/.../20..., tarihinde, saat ..... da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde

Tez adının “Altı Yaş Çocuklarının Doğum Şekillerine ve Bedensel Temas Düzeylerine Göre Bağlanma Durumlarının İncelenmesi” şeklinde değiştirilmesi uygundur.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ (*)	İMZA
Prof. Dr. Serdal SEVEN (Danışman)	KABÜLÜNE	
Dr. Öğr. Üyesi İsa KAYA	KABULÜNE	
Doç. Dr. Mustafa DAMAR	KABULÜNE	

BEYAN/ ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Beytül İŞİK

İmza

TEŐEKKÜR

Tez çalıŐmalarımın her aşamasında bana destek olan, değerli gürüŐ ve önerileriyle tez çalıŐmalarımı yönlendiren ve zenginleŐtiren, tez danışmanım değerli hocam **Prof. Dr. Serdal SEVEN**'e,

Bana her zaman inanan ve destek olan, tez çalıŐmalarım esnasında gürüŐ ve önerilerini benimle paylaşan kıymetli eŐim **Dr. Öğr. Üyesi Eren IŞIK**'a,

ÇalıŐmalarım esnasında henüz yaŐamının ilk yıllarında olan ve yaŐamımızı güzelleŐtiren biricik oğlum **Yusuf IŞIK**'a,

Beni yetiŐtiren, hayatım boyunca yanımda olan ve maddi manevi desteğini esirgemeyen kıymetli annem ve babama,

Bana her zaman destek olan ve motive eden değerli kayın pederime,

Lisansüstü çalıŐmalarımın gerek ders aşamasında gerekse tez aşamasında oğluma bakan ve desteğini esirgemeyen değerli kayın valideme,

Sonsuz teŐekkür ederim.

Sevgi ve saygılarımla,

Beytül IŞIK

ALTI YAŞ ÇOCUKLARININ DOĞUM ŞEKİLLERİNE VE BEDENSEL TEMAS DÜZEYLERİNE GÖRE BAĞLANMA DURUMLARININ İNCELENMESİ

BEYTÜL İŞİK

ÖZET

Bu araştırmada okul öncesi eğitime devam eden altı yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları (güvenli, kaçınmalı, düşmanca/negatif) ile doğum şekli (normal ve sezaryen doğum), bedensel temas düzeyi ve demografik değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Kütahya il merkezindeki rastgele olarak seçilen okulların okul öncesi eğitime devam eden 32'si normal doğum, 30'u sezaryen doğum ile doğmuş, 32'si kız, 30'u erkek olan toplam 62 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada bağlanma ölçeği olarak "Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri" ve bilgi formu olarak "Veli Formu" kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler standart sapma, aritmetik ortalama, SPSS 23 programı, Mann Whitney U ve Kruskal Willis testleri ile analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda örneklem grubundaki altı yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları (güvenli, kaçınmalı, negatif/düşmanca) belirlenmiştir. Doğum şekli ile bağlanma arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Ebeveynlerin çocukları ile bedensel temas düzeylerinin doğum şeklinden bağımsız olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anne-baba eğitim düzeyleri ile çocukların annelerine güvenli bağlanma düzeyleri arasında doğru orantılı bir ilişki belirlenmiştir. Anne meslek durumu (çalışıp çalışmama) ile çocukların annelerine güvenli bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Cinsiyet, anne-baba yaşı, baba mesleği, kardeş sayısı, kardeş sırası gibi bazı demografik özellikler ve anne sütü emme

süreleri ve sıklıkları ile çocukların annelerine bağlanma durumları arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Bu araştırmada sezaryen doğumun anne-bebek güvenli bağlanması üzerindeki olumsuz etkisinin ebeveynlerin çocukları ile bedensel temas düzeylerinin yüksek olması neticesinde bertaraf edildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, bağlanma durumu, normal doğum, sezaryen doğum, bedensel temas.

INVESTIGATION OF SIX YEAR OLD CHILDREN MATERNAL ATTACHMENT ACCORDING TO DELIVERY TYPE AND PHYSICAL CONTACT LEVEL

BEYTÜL IŞIK

ABSTRACT

In this study, it was aimed to investigate the relationship between the types of attachment to the mothers of six year old children who continue pre-school education and the type of delivery (vaginal and cesarean delivery), physical contact level and demographic variables. The sample of the study consisted of a total of 62 children, 32 of whom were born vaginal delivery, 30 were born by cesarean delivery, 32 of them were girls and 30 were boys. In the study, “Incomplete Stories with Doll Family” was used as the attachment scale and “Parent Form” was used as information form. The data obtained in the study were analyzed by standard deviation, arithmetic mean, SPSS 23 program, Mann Whitney U and Kruskal Willis tests.

In the research, the type of attachment (safe, avoidable, negative / hostile) to the mothers of six year old children was determined. There was no significant relationship between delivery type and attachment. It has been determined that the skin to skin contact levels of the parents with their children are high regardless of the type of delivery. A direct proportional relationship has been determined between parental education levels and the level of safe attachment of children to their mothers. There was a significant relationship between mother's occupation (working and not working) and the level of safe attachment of children to their mothers. There were no significant relationship between some demographic features such as gender,

mother-father age, father's occupation. In addition, no significant correlation was found between the duration and frequency of breastfeeding and the attachment of children to their mothers. The most important result of this study is that the negative effect of cesarean delivery on the safe attachment of the mother and baby is eliminated as a result of high physical contact levels of the parents with their children.

Keywords: Attachment, attachment type, vaginal delivery, cesarean delivery, physical contact.

ÖNSÖZ

Çocuk ile ebeveyn arasındaki karşılıklı ilişkinin niteliği, çocuğun sağlıklı gelişimi ve psiko-sosyal uyumu açısından önemlidir. Anneyle çocuk arasında kurulan bağ annenin doğum öncesinde, doğum sırasında ve doğum sonrasındaki duygu, düşünce ve davranışlarından etkilenmektedir. Dolayısıyla anne-bebek bağlanmasının türünü tespit etmek ve bu bağlanmayı etkileyen faktörleri belirlemek bireyin sağlıklı gelişimi açısından önemlidir.

Birçok araştırma anne-bebek bağlanmasının bebeğin doğum şekli, anne ve babasıyla bedensel temas düzeyi, cinsiyeti, anne-baba eğitim seviyesi, anne-baba çalışma durumu, gelir düzeyi gibi özelliklerden etkilediğini ortaya koymuştur. Bu çalışmanın anne-bebek bağlanması ve bağlanmayı etkileyen etkenlere yönelik ileride yapılacak araştırmalara rehber olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın, gerek kamu gerekse özel teşebbüslerin her sosyo-ekonomik düzeydeki aileleri doğum öncesinden başlamak üzere anne-bebek bağlanmasının çocuğun gelişimi konusundaki önemi hakkında eğitici programlar hazırlanmasına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ	1
PROBLEM DURUMU	1
ARAŞTIRMANIN AMACI	2
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	3
VARSAYIMLAR.....	3
SINIRLILIKLAR	4
1. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	5
1.1. BAĞLANMA İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	5
1.1.1. Bağlanma Süreci ve Aşamaları ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	8
1.1.2. Bağlanmanın Sınıflandırılması ile İlgili Yapılan Çalışmalar	10
1.1.2.1. Güvenli Bağlanma.....	10
1.1.2.2. Gerilimli Kaçınan Bağlanma.....	10
1.1.2.3. Gerilimli Direnç Gösteren Bağlanma.....	11
1.1.3. Nörobiyolojik Açından Bağlanma ile İlgili Yapılan Çalışmalar	11
1.2. BAĞLANMAYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	12
1.2.1. Bağlanmanın Doğum Şekli ile İlişkisi.....	13
1.2.1.1. Bağlanmanın Oksitosin, Kortizol ve Noradrenalin Hormonları ile İlişkisi.....	15
1.2.2. Bağlanmanın Bedensel Temasla İlişkisi.....	16
1.2.2.1. Bedensel Temasın Güvenli Bağlanma ile İlişkisi Konusunda Önceki Çalışmalar	16
1.2.2.2. Bedensel Temasın Güvenli Bağlanma ile İlişkisi Konusunda Son Yapılan Çalışmalar	21
1.2.3. Bağlanmanın Anne Eğitim Düzeyi ile İlişkisi	23

1.2.4. Bağlanmanın Annenin alışma Durumu ile İlişkisi.....	24
2. YÖNTEM.....	26
2.1. ARAşTIRMANIN MODELİ.....	26
2.2.ÇALIşMA GRUBU.....	26
2.3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	27
2.3.1. Veli Formu.....	27
2.3.2. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri.....	27
2.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	28
3. BULGULAR.....	29
4. TARTIşMA.....	47
4.1. BAğLANMA TÜRÜ ORANLARININ İNCELENMESİ.....	47
4.2. DOğUM şEKLİNE GÖRE BAğLANMANIN İNCELENMESİ.....	49
4.3. BEDENSEL TEMAS DÜZEYİNE GÖRE BAğLANMANIN İNCELENMESİ.....	50
4.4. ANNE MESLEK (ALIşIP-çALIşMAMA) DURUMUNA GÖRE BAğLANMANIN İNCELENMESİ.....	51
4.5. ANNE EğİTİM DÜZEYİNE GÖRE BAğLANMANIN İNCELENMESİ... ..	52
4.6. BABA EğİTİM DÜZEYİNE GÖRE BAğLANMANIN İNCELENMESİ... ..	53
4.7. CİNSİYETE GÖRE BAğLANMANIN İNCELENMESİ.....	54
4.8. ANNE SÜTÜ EMME SÜRESİNE GÖRE BAğLANMANIN İNCELENMESİ.....	55
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	56
KAYNAKÇA.....	59
EKLER.....	69
ÖZGEçMİş.....	70

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1: Bağlanmanın oluşumunda etkili olan süreçler	9
Tablo 3.1: Örneklemenin demografik bilgilerinin dağılımı	29
Tablo 3.2: Doğum şekli değişkeninin örneklemenin seçilen özelliklerine göre dağılımı.....	33
Tablo 3.3: Katılımcıların toplam bağlanma puanları.....	37
Tablo 3.4: Normallik testi.....	38
Tablo 3.5: Cinsiyete göre TOBAH puanları	38
Tablo 3.6: Doğum şekline göre TOBAH puanları.....	38
Tablo 3.7: Emme süresine göre TOBAH puanları	39
Tablo 3.8: Anne-baba birliktelik durumuna göre TOBAH puanları.....	39
Tablo 3.9: En çok ilgi gösterene göre TOBAH puanları	39
Tablo 3.10: Anne ile bedensel temas düzeyine göre TOBAH puanları.....	40
Tablo 3.11: Baba ile bedensel temas düzeyine göre TOBAH puanları	40
Tablo 3.12: Anne ile ilişki biçimine göre TOBAH puanları	41
Tablo 3.13: Baba ile İlişki Biçimine göre TOBAH puanları.....	41
Tablo 3.14: Korku anında sığınmaya göre TOBAH puanları.....	41
Tablo 3.15: Sıkıntılı anda anneye yaklaşamaya göre TOBAH puanları	42
Tablo 3.16: Sıkıntılı anda babaya yaklaşamaya göre TOBAH puanları	42
Tablo 3.17: Anne-Babadan Ayrı Kalma Durumuna göre TOBAH puanları.....	42
Tablo 3.18: Anne sütü değişkenine göre TOBAH puanları.....	43
Tablo 3.19: Kardeş sayısına göre TOBAH puanları.....	43
Tablo 3.20: Doğum sırasına göre TOBAH puanları.....	43
Tablo 3.21: Anne yaşına göre TOBAH puanları	44
Tablo 3.22: Baba yaşına göre TOBAH puanları	44
Tablo 3.23: Anne mesleğine göre TOBAH puanları	44
Tablo 3.24: Baba mesleğine göre TOBAH puanları	45
Tablo 3.25: Anne eğitimine göre TOBAH puanları	45
Tablo 3.26: Baba eğitimine göre TOBAH puanları.....	46

KISALTMALAR

TOBAH	Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği
N	Birey (Gözlem) Sayısı
P	İstatiksel Anlamlılık Değeri
Sd	Serbestlik Derecesi

GİRİŞ

Bu bölümde “Altı yaş çocuklarının doğum şekillerine ve bedensel temas düzeylerine göre bağlanma durumlarının incelenmesi” başlıklı tez çalışmasının problem durumu, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları açıklanmıştır.

PROBLEM DURUMU

Çocuk ile ebeveyn arasındaki karşılıklı ilişkinin niteliği, çocuğun sağlıklı gelişimi ve psiko-sosyal uyumu açısından önemlidir. Bağlanma kuramı çocukların ebeveynleri ile kurdukları ilişkiyi ve bu ilişkinin çocuk açısından sonuçlarını inceleyen bir kuramdır (Özgün, 2013). Bağlanma, bebeğin doğumundan itibaren annesi veya birincil bakıcısı arasında gelişen duygusal bağ ve ilişki biçimidir. Bağlanma kavramı ayrıca anne ile bebekler arasında karşılıklı ve olumlu bir ilişkinin kurulmasını ifade etmektedir (Gander ve Gardiner, 2010). Doğum sonrası bağlanma aşamasında bebek için ilk figür genellikle anne olmaktadır. Bebekler annelerinin dışında bir veya daha fazla kişiye bağlanabilirler (Ainsworth, 1974).

Anneyle çocuk arasında kurulan bağ; annenin doğum öncesinde, doğum sırasında ve doğum sonrasındaki duygu, düşünce ve davranışlarından etkilenmektedir (Sabuncuoğlu ve Berkem, 2006; Peterson ve Mehl, 1978; Ringler vd., 1975). Anne ile çocuk arasındaki bağlanmanın bir türü olan güvensiz bağlanma, anne ile bebek arasındaki duygusal ilişkinin olumsuz özellikte olmasıdır. Güvensiz bağlanmada bebek, annesinden kaçınır veya anneye karşı dengesiz tepkiler vermektedir. Kaygılı bir çocuk ise annesini sımsıkı tutar ve genellikle huysuzdur (Bowlby, 2012). Anne ile bebek arasındaki ilişkinin olumlu olması ise “güvenli bağlanma” şeklinde ifade edilir. Annesine güvenli bağlanan bebekler anneleriyle bir araya geldiklerinde onlarla bedensel temasta bulunmak isterler. Ayrıca anneleriyle iletişim kurmaktan keyif alırlar ve onların yanında olmak isterler (Ainsworth ve Bell, 1974).

Birçok araştırma anne-bebek bağlanmasının bebeğin doğum şekli, bebeğin anne ve babasıyla bedensel temas düzeyi, cinsiyeti, anne-baba eğitim seviyesi, anne-babanın çalışma durumu, gelir düzeyi gibi demografik özelliklerden etkilediğini ortaya koymuştur (Harlow, 1958, 1959; Anisfeld vd., 1990; Heller, 1997; Browne, 2000; Diener vd., 2003; Huth-Bocks vd., 2004; Glasser, 2007; İlaslan, 2009; Dadipoor vd., 2014; Hurk, 2015; Öztürk ve Saruhan, 2015; Yahşi ve Bayraktar, 2016; Sumbas ve Sezer, 2017; Gözübüyük ve Özbey, 2019).

Bu tez çalışması altı yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumlarının; doğum şekilleri (normal ve sezaryen doğum), anne ve babaları ile bedensel temas düzeyleri ve anne-babanın bazı demografik değişkenleri ile arasında bir ilişkinin olup olmadığı problemini anlamaya yönelik yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu tez çalışmasının asıl amacı; altı yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları ile doğum şekli (normal ve sezaryen doğum) ve ebeveynleri ile bedensel temas düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Çalışmanın alt amaçları ise altı yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları ile demografik bazı değişkenler (cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba çalışma durumu, anne-baba yaşı, anne sütü emme süresi vb.) arasında ilişki olup olmadığını araştırmaktır. Belirtilen amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. 6 yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları (güvenli, kaçınmalı, düşmanca/negatif bağlanma) annenin doğum şekline (normal, sezaryen doğum) göre farklılaşmakta mıdır?
2. 6 yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları ebeveynleri ile bedensel temas derecelerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. 6 yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları anne-baba eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
4. 6 yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları anne-baba mesleğine (çalışıp-çalışmama) göre farklılaşmakta mıdır?
5. 6 yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?

6. 6 yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları anne sütü emme süresine göre farklılaşmakta mıdır?
7. 6 yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları anne-baba birliktelik durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
8. 6 yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları doğumu takip eden ilk yıl içinde bebekle kimin en çok ilgilendiğine göre farklılaşmakta mıdır?
9. 6 yaş çocuklarının annelerine bağlanma durumları anne-baba ile ilişki biçimine göre farklılaşmakta mıdır?

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bağlanma türünün çocuğun yaşamı üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Güvensiz bağlanma; sosyal işlevsellik, başa çıkma, strese müdahale, psikolojik iyilik, sağlık davranışı ve morbidite üzerindeki etkiler de dahil olmak üzere her türlü etkiye sahip olabilir (Ravitz vd., 2010). Bu etkiler çoğunlukla olumsuzdur. Örneğin, bir güvensiz bağlanma güvensiz bir başa çıkma stratejisine neden olabilir (Schmidt vd., 2002). Bağlanma türü ve bu etkiler erişkinliğe kadar sürebilir (Zayas vd., 2011). Bağlanma tipi ayrıca fiziksel hastalığa da neden olabilir. Örneğin, güvensiz olan insanlar daha fazla inflamasyona dayalı hastalığa, daha spesifik olmayan semptomlara ve genel olarak güvenli bir şekilde bağlanmış olanlara göre daha sık hasta olacaktır (Puig vd., 2013). Dolayısıyla anne-bebek bağlanmasının türünü tespit etmek ve bu bağlanmayı etkileyen faktörleri belirlemek bireyin sağlıklı gelişimine katkıda bulunmak ve aileleri bu faktörler konusunda bilgilendirmek son derece önemlidir.

VARSAYIMLAR

Araştırmanın yapılmasında geçerli olabilecek varsayımlar aşağıda belirtilmiştir;

- Normal doğumla doğan çocukların doğum sonrasında anneleriyle yarım saat içerisinde bir araya geldikleri varsayılmıştır.
- Sezaryen doğumla doğan çocukların en geç üç saat içerisinde anneleriyle bir araya geldikleri varsayılmıştır.

- Araştırmaya katılan çocuk ve ebeveynlerin veri toplama araçlarına verdikleri yanıtların doğru ve samimi olduğu varsayılmıştır.
- Çocukların zeka düzeylerinin birbirine yakın olduğu, psikiyatrik bir rahatsızlıklarının olmadığı varsayılmıştır.

SINIRLILIKLAR

Bu çalışma,

1. 2019-2020 öğretim yılında Kütahya İli Merkez İlköğretim okullarının anasınıflarındaki 6 yaş çocuklarıyla,
2. Normal gelişim gösteren ve öz anne-babasıyla yaşayan çocuklarla,
3. Bağlanma durumları olarak bağlanma kategorileriyle,
4. Kişisel bilgi formu ve Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri (Tobah) ölçekleriyle,
5. Deneklerin öz bildirimleri ile sınırlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde çalışmaya konu olan bebek-anne (bakıcı) bağlanması, bağlanma süreci, bağlanmanın türleri ve bağlanmayı etkileyen bedensel temas, anne eğitim düzeyi, annenin çalışma durumu, doğum şekli (normal ve sezaryen doğum) ve oksitosin, kortizol, noradrenalin hormonlarının düzeyi ile ilgili araştırmacıların yapmış oldukları önceki çalışmalar incelenip tez konusu ile ilgili olan kısımları derlenmiştir. Ayrıca araştırma için önemli olan bazı kavramsal ve kuramsal bilgiler açıklanmıştır.

1.1. BAĞLANMA İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bağlanma kuramı, John Bowlby ve Mary Ainsworth'un yaptıkları araştırmalar sonucunda geliştirilmiş olup, "bağlanma" kavramı iki kişi arasındaki güçlü bir bağ olarak tanımlanmıştır. Bowlby, bağlanma kuramında başlıca çocuğun ebeveynine bağlanma sürecini açıklamıştır. Bowlby (1951, 1969, 1973, 1980) bağlanmanın bebek ile annesi (bakıcısı) arasındaki yakınlık ve sürekliliğin biyolojik bir fonksiyonu olduğunu belirtmiştir. Bowlby bağlanmayı, "insanların diğer bireylerle güçlü duyuşsal bağlar geliştirmesine olan doğuştan gelen eğilimi ve onlardan ayrılmayı veya onları kaybetmeyi istememenin oluşturduğu kaygı, öfke, duygusal kopuş ve depresyon gibi kişiye sıkıntı veren durumların" açıklanması için kullanılan bir kavram olarak incelemiştir (Bowlby, 1973). Bowlby bağlanmanın tanımını şu şekilde yapmıştır; "bireyin korktuğunda, hasta olduğunda annesiyle (bakıcı) yakın olmak veya ilişki kurmak için duyduğu istek" (Bowlby,1980).

Bowlby'nin ileri sürdüğü bağlanma kuramına daha sonraki çalışmalarında Ainsworth yaptığı deneysel çalışmalarla katkı sağlamış ve bağlanma kuramını geliştirmiştir (Bretherton, 1992). Bağlanma kuramcıları Bowlby ve Ainsworth'e göre çocuğun bakıcısıyla yakınlığı ve bakıcının çocuğa etkili bir şekilde duyarlılık geliştirmesi, çocuğun çevresini keşfetmesi için güvenli bir temel oluşturmaktadır

(Kağıtçıbaşı, 2012). Çoğunlukla bebeğin bakımını anne üstlendiği için, bağlanma figürü olarak anne belirlenmiştir (Bowlby, 1980). Psiko-Sosyal gelişim dönemleri terorisini ileri süren Erik Erikson'a göre çocuğun yaşamında en önemli rolü oynayan annesiyle olan ilişkisinin türü güven duygusunun gelişiminde etkilidir. Çocuğun güven duygusunun gelişmesi annesinin kendisini bırakıp gitmeyeceğine inanmasına ve annesinin ona önem vermesine bağlıdır, aksi durumda çocukta güvensizlik duygusu gelişir (Cüceloğlu, 2005).

Bağlanma ile ilgili ilk yapılan çalışmalar deney hayvanları ile yapılmıştır. İlk olarak Lorenz (1935) kazlar üzerinde araştırmıştır. Sonrasında Harlow (1958, 1959) maymunlar üzerinde, Sade (1965) alyanaklı maymunlar üzerinde ve Goodall (1968) şempanzeler ile çalışarak bağlanmayı tanımlamışlardır.

Lorenz'in ileri sürdüğü "basımlama teorisi" kuşların yumurtadan çıktığı ilk anda çevresinde hareket eden olarak algıladığı ilk nesneye bağlandığını ve sürekli o nesneyi takip edip izlediğini ileri süren bir teoridir. Lorenz kaz civcivleri üzerinde yaptığı ilk araştırmasında civciv yumurtadan çıktığında Lorenz yürümüş ve civciv onu takip etmiştir. Daha sonrasında civcivin annesi olan kaz yavrusunun yanına geldiği halde civciv Lorenz'i takip etmeyi ve izlemeyi terk etmemiştir (Hoffman ve Ratner, 1973). Civciv'in yumurtadan çıkışından sonraki ilk 13-16 saat arasındaki devre "kritik dönem" dir. Kaz yavrusu 13. ve 16. saat arasındaki üç saatlik zaman dilimi içerisinde hareket eden nesneye bırakılırsa "basımlama" etkili bir şekilde gerçekleşmektedir. Kritik dönem geçtikten sonraki zamanlarda ise basımlama geçen zamanla orantılı olarak güçleşir (Hess, 1973).

Sigmund Freud, bebek ile anne arasındaki ilişkiyi ve çocuğun içgüdülerini araştırmıştır. Buna karşın Erik Erikson ise kişilik gelişimi sürecinde anne ve bebek arasındaki ilişkinin önemli olduğunu belirtip içgüdülerin çocuğun kişilik gelişiminde etkili olmadığını belirtmiştir. Mahler vd. (2003) ise 3 yaşa kadar olan dönemin kişilik gelişimi açısından önemli olduğunu belirtip bu dönemi ayrılma-bireyselleşme dönemi olarak tanımlamışlardır. Bowlby "bağlanma" kavramını ilk geliştiren araştırmacı olup onun bağlanma ile ilgili çalışmaları sonrasında Ainsworth ile yaptıkları araştırmalarla bir kuram haline gelmiştir (Görgü, 2015).

Bowlby'e göre çocuğun bakıcısının çocuğa yönelik tepkileri ile çocuğun yakın ilişki kurma isteğine verdiği yanıt ve davranışlar "bilişsel temsiller" olarak kodlanır. Bağlanma kuramının temeli bilişsel temsillere dayanır ve bağlanma kuramında "içsel çalışan modeller" olarak ifade edilir. İçsel çalışan modeller çocuğun, kendisine ve başkalarına yönelik bilişlerini oluşturur. Bu bilişler ise bakım sağlayanın tutum ve davranışlarına göre şekillenir. Bu modele göre bakım sağlayan kişi çocuğun ihtiyaçlarıyla ilgilenip çocuğa yönelik pozitif ve destekleyici bir tutum sergilerse çocukta bakım sağlayanın güvenilir, destekleyici ve ulaşılabilir olduğuna dair bilişsel temsiller oluşur. Bakım sağlayan kişi çocuğun ihtiyaçlarına ilgi göstermezse, tutarsız davranışlar sergilerse çocuğun kendisine yönelik algıları olumsuz bir şekilde gelişir ve reddedildiğini düşünür (Şipit, 2019).

Bowlby (1988), çocuğun bağlanmasıyla ilgili dört özellikten bahsetmektedir. Birincisi; yakınlığın sürdürülmesi, yani bağlanılan kişiye yakın olma isteğidir. İkincisi; güvenli dayanak olmakla ilgilidir, yani çocuğu tehdit eden bir durum söz konusu olduğunda rahatlamak için bağlanılan kişinin yanında olma isteğidir. Üçüncüsü ise güven esaslıdır, yani çocuğun özgürce keşif yapabilmesi için, bağlandığı kişinin tutarlılığına olan güvendir. Dördüncüsü ise ayrılık acısıdır, bu durum bağlanılan kişinin kaybıyla ortaya çıkmaktadır.

Bowlby bağlanma davranışının yaşamın ilk iki yılı içerisinde oluştuğunu belirtmektedir. Özellikle doğumdan 6 aydan sonra bağlanmanın gözlemlendiğini savunmaktadır. Bowlby (1969), 6 aylık bir bebeğin ayrılmaya karşı gösterdiği tepkilerini ise aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır:

- ❖ Protesto ve yeniden birleşme isteği: bu tepki genellikle ayrılmanın hemen ardından ortaya çıkmaktadır, bebek bazen bu tepkiyi göstermekte gecikebilir.
- ❖ Umutsuzluk: çocuk anneyi özler ve günden güne umutsuzluğu artar.
- ❖ İlgisizlik: annenin gelmesi konusunda beklenti içerisinde olan bebek, annenin gelmemesi durumunda gösterdiği tepkidir.

Bağlanma, bebeğe kendisini güvende hissettiren güçlü duygusal bir bağıdır ve bebeğin gelecekteki sosyal ilişkilerini ve duygusal gelişimini etkilemektedir (Ünlü, 2015). Bağlanması güvenli olan çocuklarda duygusal sosyal işlevsellik, esneklik ve bilişsel becerilerin geliştiği görülürken bağlanması güvensiz olan çocuklarda duygusal katılık, sosyal ilişkilerde sıkıntılar, dikkat eksikliği, stresle baş etmede zorluk gibi sonuçlar saptanmıştır (Türköz, 2007).

Güvenli bağlanmaya sahip kişilerin kendilerine ve başkalarına yönelik algıları pozitifdir. Kendilerini değerli hissederler ve başkaları tarafından sevebileceklerine inanırlar. Başkalarıyla ilişki kurmaları ve çevreye uyum sağlamaları kolaydır. Bu özellikler ile güvenli bağlanan kişiler başkalarıyla zorlanmadan yakınlık kurarlar ve kendi başlarına özerk kalmayı da zorlanmadan becerebilirler (Uyar, 2019).

1.1.1. Bağlanma Süreci ve Aşamaları ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bowlby (1969), bebeğin doğumundan itibaren gelişen davranışsal tepkilerini içeren bağlanma gelişiminin dört aşamada gerçekleştiğini belirtmiştir.

- ❖ Birinci aşama, “bağlanma figürünün sınırlı şekilde ayrımıyla yönelim ve çağrılar aşaması”dır ve doğumdan ortalama 8-10 haftalık olana dek devam eden süreci kapsar. Bu aşamada bebek belirli karakteristik biçimlerde bireylere yönelik davranış sergiler. Bu aşamada bir bireyi bir başka bireyden ayırt edebilme becerisi kokusal veya işitsel uyarıcılarla sınırlıdır. Bağlanma öncesi aşaması olarak bilinen bu aşamada bebek annesiyle (bakıcı) yakın ilişkiyi sadece ağlayarak, gülererek ve göz hareketini takip ederek devam ettirir.
- ❖ İkinci aşama ise bebeğin 8-10 haftalıktan 6 aylığa olana kadarki sürecini kapsayan dönemdir. Bu dönem “bir veya daha fazla farklı figüre yönelme veya yönelme çağrıları” aşamasıdır. Bu dönemde bebek annesini (bakıcı) diğer insanlardan belirgin bir şekilde ayırt ederek ona yönelir.
- ❖ Üçüncü aşamada bebeğin annesine bağlanması belirgin bir şekilde fark edilmektedir ve bu dönem “çağrılarının yanı sıra lokomasyon vasıtasıyla ayrı bir figüre yakınlığın korunması” aşaması olarak bilinir. Bu dönem 6 aylık ile 2-3 yaş arasındaki dönemdir. Bu dönemin belirgin özelliği

bebeğin annesiyle oluşturduğu duygusal yakınlığın dışında fiziksel olarak da yakınlık kurma ihtiyacıdır. Bu dönemde anneye bağlanma net bir şekilde belirginleşir.

- ❖ Ortalama üç yaş döneminde gerçekleşen ve bağlanma gelişiminin son aşaması olan “hedef düzeltilmiş ortaklığın oluşumu” aşamasında, bebeğin annenin (bakıcı) davranışlarına dair gözlemlerinin artmasıyla birlikte annenin (bakıcı) ne zaman gideceğini, geri geleceğini anlamaya başlar ve anneyi özerk bir kişi olarak algılar.

Tablo 1.1’de Biller (1993)’ın bağlanmanın oluşumunda etkili olan süreçler konusunda hazırladığı tablo gösterilmiştir. Biller (1993)’e göre bağlanmanın oluşumunda başlıca çocuğun kişilik özellikleri, ailenin sistemi ve sosyo-kültürel etkenler etkili olmaktadır.

Tablo 1.1 Bağlanmanın oluşumunda etkili olan süreçler (Biller, 1993).

Çocuğun Kişilik Özellikleri	Aile Sistemi	Sosyo-Kültürel Etkenler
Doğum öncesindeki ve sonrasındaki süreçler	Annelik ve babalık rollerinin benimsenmesi	Kültürel Değerler
Nörolojik ve Hormonal işlevler	Anne-babanın çocukluk öyküleri, Kendi anne-babaları ile olan bağlanma ilişkileri, Gelişim düzeyleri, Eğitim, İş ve mizaçları	Cinsiyet Rollerini
Genetik Aktarım	Anne-babanın birbirleri ile olan ilişkilerinin niteliği	Etnik Köken
Cinsiyet	Anne-babanın sağlık durumu	Eğitim
Mizaç Özellikleri	Ailenin çocuğuna olan sorumluluklarını (ilgi, sevgi, eğitim, sağlık ve maddi destek) yerine getirme derecesi	İşsizlik Oranı
Motor Faaliyetler ve Bilişsel Faaliyetler	Aile büyüklerinin ve çevrenin desteği, Ailedeki ilişki örüntüleri (anne-baba, anne-çocuk, baba-çocuk, anne-baba-çocuk)	Komşuluk ve diğer ilişkiler ağı Etkin güç kaynakları (medya, politika, din ve teknoloji) Tarihsel yapı (sosyal çevre, barış-savaş ve ekonomi)

1.1.2. Bağlanmanın Sınıflandırılması ile İlgili Yapılan alışmalar

Bağlanmanın sınıflandırılması ile ilgili günümüze dek birçok araştırmacı sınıflama yapıp tanımlamışlardır. Ainsworth vd. (1978), “yabancı durum” deneyinde annenin odaya döndüğünde bebeğin annesine verdiği tepkiye göre bağlanmayı; annesine güvenli bağlanmış, gerilimli kaçınan bağlanmış ve gerilimli direnç gösteren bağlanmış olmak üzere 3 farklı şekilde sınıflandırmışlardır (Ainsworth vd. 1978, Holmes 1993, Main ve Cassidy 1988). Bu bağlanma türleri (Ainsworth vd. 1978, Park vd. 2004, Waters vd. 2002) aşağıda özetlenmiştir.

1.1.2.1. Güvenli Bağlanma

Güvenli bağlanma (secure attachment) geliştiren bebekler, birincil olarak bağlandıkları kişi yanlarında olmadığı durumlarda, bulunduğu ortamı araştırıp, yakınlığı koruyabilen ve bağlandıkları kişiyi güven ss olarak kullanabilme yetisine sahiptirler. Ebeveyni kendisinden uzaklaşıp başka bir yere gittiğinde tepki gösterirler. Bu protesto davranışı, ebeveyninin tekrar gelmesiyle yerini rahatlama ve araştırıcı davranışlara bırakmaktadır. Ainsworth bu tür bağlanma gösteren çocukların ev ortamlarını gözlemlediğinde, annelerin bebeklerinin ihtiyaçlarını giderme noktasında hassas olduklarını, çocukların ağlama veya diğer tepkilerine vakit geçmeden karşılık verdiklerini belirlemişlerdir. Ayrıca evlerinde çok ağlamayan bu ocuklar Ainsworth’n deneyi esnasında annelerini etrafı keşfetmek için bir aracı olarak kullanmışlardır (Crain, 2005).

1.1.2.2. Kaçınmalı Bağlanma

Kaçınmalı bağlanma (anxious-avoidant attachment) geliştiren bebekler, ebeveynleri ile beraber vakit geçirirken araştırıcı davranışlara devam edip duygularını bu kişi ile paylaşmaktan kaçınırlar. Ancak, ebeveynleri birlikte buldukları odadan ayrılıp geri geldiğinde, hiçbir şey olmamış gibi meşgul oldukları işe dikkatlerini yöneltirler. Bu bebekler Ainsworth’n deneyi süresince oldukça bağımsız bir görüntü sergilemişlerdir. Deney odasına girer girmez oyuncakları araştırmaya başlasalar da, etrafı keşfetmek için annelerini bir aracı olarak kullanmamışlardır. Anneleri odadan ayrıldığında zgn ya da keyifsiz görünmedikleri gibi anne geri döndüğünde de ona bir yakınlık göstermeye

çalışmamışlardır. Hatta anneleri onları kucaklarına almak istediğinde, anneden uzaklaşmaya çalışmışlardır (Crain, 2005).

1.1.2.3. Çelişik Bağlanma

Çelişik bağlanma (anxious-resistant attachment) geliştiren bebekler ise ebeveynleri yanlarındayken ortamda bulunan başka bireylerle ve çevreleriyle ilgilenirler. Ancak, herhangi bir ayrılık durumunun ardından hem ebeveynleri ile bir arada olmak hem de onlardan uzaklaşmak istemektedirler.

Bu bağlanma türlerinin dışında bazı araştırmacılar, organize olmamış bağlanma (disorganized attachment) ismi verilen bir bağlanma türünü de tanımlamaktadır (Hazan ve Shaver, 1987). Bu bağlanma türünde kaygının kontrolünde bebek tutarlı bir davranış göstermemektedir. Bu bağlanma türü kaçınan ve kararsız davranışların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Yabancı durum gözleminde anne odaya döndüğünde bebek genellikle düzensiz davranışlar sergilemekte hatta bazen kendilerine zarar vermektedirler (sık sık düşmek, kendi etrafında dönmek, kendilerine vurmak) (Cozolino, 2006). Araştırmalar, bu bağlanma türünün, bebeğin annesinin depresyonda veya hasta olduğu durumlarda veya çocuğu istismar edici davranışlar gösterdiğinde ortaya çıktığı görüşünü desteklemektedir (Hazan ve Shaver, 1987).

1.1.3. Nörobiyolojik Açıdan Bağlanma ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Dünyaya geldiğimiz ilk yıllarda beyinimiz hızlı bir şekilde gelişir dolayısıyla yaşamın ilk döneminde yaşadığımız deneyimler nöronal yapımızın gelişiminde önemli etkiye sahiptir (Cozolino, 2006). Bowlby'nin bağlanma ile ilgili çalışmalarını ortaya koyduğu kitabının basılmasından sonra Allan N. Schore bağlanma ile ilgili önemli araştırmalarda bulunmuştur ve Bowlby için “geleceği önceden görmüş” demiştir. Ainsworth ise anne-bebek bağlanmasıyla ilgili, dışarıdan gözlemlenebilecek davranışların çok ötesinde anneye çocuk arasında sinir sisteminde oluşan içsel bir süreç olduğu yorumunu yapmıştır (Schore, 2012).

Bebek dünyaya geldiği ilk andan itibaren sosyal çevresiyle iletişime geçmek için duyuşal kapasitelerini (dokunma, koku ve tat) kullanır. Bebekler dünyaya geldikleri ikinci ayın sonunda sosyal ve duyuşal kapasitelerinde bir artış yaşarlar.

Sosyal ve duygusal kapasitenin artışı ise insan yüzünün görsel olarak algılanmasını sağlayan beyindeki oksipital alanın gelişmesiyle gerçekleşir. Bunun sonucunda artık bebek, annenin duygu ifade eden yüzünü ve özellikle annenin gözlerini sıkı bir şekilde takip eder ve anneye bebek arasında karşılıklı bakışmalar gerçekleşir. Anneyle bebek arasında meydana gelen bu etkileşim adım adım incelendiğinde, anne ve bebek arasında milisaniyeler içinde gerçekleşen örtülü bir diyalogun olduğu görülür (Schore, 2012). Bu etkileşim sırasında meydana gelen bakışmalar anneye bebeğin rahatlamasını ve sakinleşmesini sağlar. Bebeğin görsel sisteminin yüzlere odaklanması, nöronal sisteminin büyümesini sağlar ve bu bakışmalar sayesinde bağlanma davranışı etkilenir (Cozolino, 2006). Meydana gelen bu bakışmalar ve etkileşimler sayesinde bebek fazla sayıda sosyal ve bilişsel bilgi toplar ve anne ile bebek duygulanım davranışlarının yoğunluğunu senkronize ederler (Schore, 2012).

Anne ile bebek arasındaki biyolojik senkronun karşılıklı etkileşimle düzenlenmesi, ikisinin de opiyat sistemlerinin etkinleştiğini göstermektedir. Opiyat seviyesinin yükselmesi ile her iki tarafta da zevk artışı gerçekleşir. Anne bebek arasındaki senkron bakışmalar neticesinde dopamin seviyesi yükselir, bu durumun neticesinde de bebek uyarılır ve coşku yaşar. Bebeğin bu coşkulu duygusunu anne düzenler. Annenin sakinleştirici ve yatıştırıcı etkisi bebeğin oksitosin seviyesini düzenler. Oksitosin, yumuşak bir ses tonu, sıcak bir yüz ifadesi gibi uyaranlar sonucunda salgılanır. Olumlu uyarımlar ve dengeleyici sistemler bağlanma mekanizmasının önemli bileşenlerinden olup çocuğun başa çıkma kapasitesinin gelişiminde önemli bir role sahiptir (Schore, 2012).

1.2. BAĞLANMAYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Anne-bebek bağlanması sağlıklı yaşamın önemli bir bileşenidir. Bebeğin sağlıklı gelişimi açısından anne-bebek bağlanmasıyla ilişkili faktörleri belirlemek son derece önemlidir. Bu amaçla Darvishvand vd. (2018), 137 yayınlanmış makale ve 27 çalışmayı inceleyerek yapmış oldukları “Anne-bebek bağlanmasını etkileyen faktörler” başlıklı çalışmalarında bağlanmayı etkileyen faktörleri anne faktörleri ve bebek faktörleri olmak üzere iki kategoriye ayırmışlardır. Anne faktörlerini; yaş, eğitim düzeyi, iş, gelir düzeyi, ikamet yeri, psikososyal destek, evlilik memnuniyeti, psikolojik bozukluklar, tek ebeveynlik, çocuk sayısı, gebelik sayısı, plansız gebelik,

yüksek riskli gebelik, gebelik sırasında fetüse bağlanma düzeyi, doğum şekli, eğitim durumu, yeni doğan bebeğin annenin yanına koyulması, bebekle bedensel teması, bebekle etkili iletişim, annenin bebeğine ilişkin algıları, yenidoğana bakma, erken emzirmeye başlama ve oksitosin konsantrasyonu şeklinde belirlemişlerdir. Buna karşın bağlanmayı etkileyen bebek faktörlerini ise sağlık sorunları, prematürite, bebek cinsiyeti ve bebeklik ruh halleri olarak belirlemişlerdir.

1.2.1. Bağlanmanın Doğum Şekli ile İlişkisi

Normal doğum ile sezaryen doğumun anne-bebek etkileşimi açısından olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Annede sezaryen doğum sonrası oluşan ağrı ve yorgunluk hissi, anestezi nedeniyle bebeklerin daha fazla uyuması ve anneyi dinlendirmek için bebeklerin anne sütünün yanısıra ek gıda ile beslenmeleri anne-bebek etkileşimini ve emzirmeyi olumsuz etkilemektedir (Koçak ve Büyükkayacı, 2016; Beydağı, 2007; Öztop vd., 2007). Normal doğumda anne ve bebek arasındaki duygusal etkileşim sezaryen doğuma göre güçlü bir şekilde ve daha kısa sürede başlamaktadır. Normal doğumda anne doğumdan birkaç saat içinde normal yaşantısına dönebilmekte ve çok kısa sürede bebeğini emzirmeye başlayabilmektedir. Sezaryen doğum yapan annelerin erken dönemde psikososyal ve fiziksel sorunlar ile karşılaşmaları sıkça görülen bir durumdur. Sezaryen doğumun bir diğer olumsuz özelliği ise anne ile bebek arasındaki etkileşimi geciktirmesidir. Sezaryen doğum ayrıca emzirme ve aile bağlarının gelişmesinde problemlere yol açabilmektedir (Koçak ve Büyükkayacı, 2016; Beydağı, 2007; Lewallen vd., 2006; Öztop vd., 2007).

Anne-bebek bağlanmasını pozitif etkileyen faktörlerden biri doğumdan sonra ilk saatlerde ve günlerde bebekle bedensel temasın sağlanmasıdır (Soysal vd., 2000; Feldman vd., 2002; Soysal vd., 2005). Soysal vd. (2000) doğumdan sonra anne ile bebeğin ilk temasıyla birlikte bağlanma ilişkilerinde ilk önemli adımların atıldığını ifade etmişlerdir. Çakır ve Alparıslan (2018) yapmış oldukları çalışmalarında normal doğum yapan annelerin %94.8'nin bebeklerini doğumdan hemen sonra aldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmalarında ayrıca doğum şekilleri açısından da bebeklerini ilk görme ve kucaklama zamanlarının anlamlı derecede farklı olduğu belirlenmiştir. Çakır ve Alparıslan (2018), çalışmalarında normal doğum yapan annelerin bebeklerini ilk görme zaman ortalamasının 5.35 ± 2.86 dk. olarak tespit etmişlerdir. Öztürk ve

Saruhan (2015)'e göre annelerin bebeklerinin ilk görme süresinin kısa olması anne-bebek arasındaki ilişki ve bağılılığı olumlu yönde etkilemesi açısından önemlidir. Çakır ve Alparslan (2018), çalışmalarında sezaryen doğum yapan annelerin bebeklerini ilk görme zaman ortalamalarını 30.38 ± 20.65 dakika olarak tespit etmişlerdir. Sezaryen doğum yapan annelerin %57.4'nün ise 31 dk. ve daha fazla sürede bebeklerini gördüklerini belirtmişlerdir. Sezaryen doğum yapan anneler bebeklerini doğumdan sonra normal doğum yapanlara göre daha geç görmektedirler. Öztürk ve Saruhan (2015)'e göre bu durum anne ve bebek arasındaki bağın olumlu yönde gelişmesini geciktirmektedir dolayısıyla anne-bebek bağlanmasını olumsuz olarak etkileyebilir.

Glasser (2007), “Anne-bebek bağlanmasının doğum şekli ile ilişkisi” başlıklı doktora tezinde bağlanmanın doğum şekli (normal doğum/sezaryen doğum) ile ilişkisi olup olmadığını araştırmıştır. Çalışmada özellikle doğum şekli ve bağlanma arasındaki ilişkinin potansiyel aracılığı olarak benlik saygısı (öz saygı), fiziksel semptomlar ve kontrol yerinde farklılıkların olup olmadığı araştırılmıştır. Glasser (2007), çalışmasında 111 anne adayına hamileliklerinin sekizinci ayında, doğumdan 1 hafta sonra ve doğumdan 6 hafta sonra olmak üzere üç ayrı anket uygulamıştır. Araştırmanın sonuçları doğumdan 1 hafta sonra annelerin bağlanmalarında doğum şekline göre farklılıklar olduğunu buna karşın 6 hafta sonrasında farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Fiziksel semptomlarda, benlik saygısında (öz saygı) ve kontrol yerinde doğum şekline bağlı önemli farklılıklar olmasına rağmen bu faktörler doğum şekli ile erken anne bağlanması arasındaki ilişkinin aracılığı olarak ortaya çıkmamıştır. Çalışmada ayrıca doğum öncesi bağlanma, doğum deneyimi ve bebeği besleme metodları da araştırılmıştır. Acil sezaryen ile doğum yapan kadınlar ile planlı sezaryen ile doğum yapan kadınlar arasında doğum sonrasındaki dönemde önemli farklılıklar bulunmuştur. Çalışmada, arabuluculuk modellerinin (benlik saygısı, fiziksel semptomlar ve kontrol yeri) doğum şekli ve bağlanma arasındaki ilişkide neden dikkate alınmadığını açıklamak için birçok potansiyel faktör önerilmiştir.

Hurk (2015), “Sezaryen doğumun bebek-anne bağlanmasına etkisi” başlıklı yüksek lisans tezinde vaka kontrol modeli kullanarak sezaryen doğumun çocuğun

annesine bağlanmasına olan etkisini araştırmıştır. Çalışmasında vaka konuları sezaryen ile doğan 13 çocuk iken kontrol aracı normal doğumla doğan 13 çocuktur. Çocukların bağlanmaları “Bağlanma güvensizlik tarama envanteri” kullanılarak 4 yaşındaki çocuklara uygulanarak ölçülmüştür. Çalışmasında doğum şekli ile endişeli-kararsız bağlanma arasında sınırdan anlamlılık bulunmuştur. Bu sonuçlar, sezaryen doğumun çocuğun annesine bağlanması üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu göstermiştir.

1.2.1.1. Bağlanmanın Oksitosin, Kortizol ve Noradrenalin Hormonları ile İlişkisi

Takeda vd. (1985), doğum sırasında ve sonrasında annenin beyinde, özellikle beyin omurilik sıvısında yüksek seviyede oksitosin bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Kemirgenlerde doğum sırasında salınan oksitosinin ise anne bakımının başlamasını tetiklediği belirlenmiştir (Bosch ve Neumann, 2012). Hamilelik sırasında ve hamilelikten sonraki ilk aylarda oksitosin, annenin çocuğa bağlanması ve anne davranışları ile ilgilidir. Bunlar bağlanma ile ilgili annede oluşan düşünceler, sevecen dokunma ve çocuğun iyi olup olmadığını kontrol etme durumlarıdır (Feldman vd., 2007). Sezaryen doğum, düşük oksitosin seviyeleri ile ilişkilidir (Nissen vd., 1996). Bu muhtemelen annenin çocuğa daha az güvenli bir şekilde bağlanmasına yol açabilir.

Anne davranışı ve annenin çocuğa bağlanması için bir başka önemli hormon kortizol hormonudur. Kortizol seviyeleri doğum sırasında yükselir. Sıçanlarla yapılan hayvan çalışmaları, kortizol seviyesi yüksek olduğunda annenin daha fazla anne davranışını ve maternal belleğe sahip olduğunu göstermiştir. Maternal bellek, bir annenin yavrusunu görmeme döneminden sonra annenin yavrularına kavuştuğunda onlara karşı gösterdiği anne davranışdır (Graham vd., 2006). Ayrıca yüksek kortizol seviyesi, doğum sonrası dönemde bebeğin anne tarafından daha çok koklanması ve bebeğin daha iyi tanınmasını sağlar. Bu davranışlar, annenin yavrularına daha güvenli bir şekilde bağlanmasının işaretleridir (Fleming vd., 1997). Sezaryen doğum ise düşük kortizol hormonu seviyesi ile ilişkilidir (Vogl vd., 2006). Bu durum muhtemelen daha az anne davranışına ve çocuğun anne tarafından daha az

koklanmasına yol açabilir. Annenin bu davranışları ise annenin çocuğuna daha az güvenli bir şekilde bağlanmasına yol açabilir.

Sezaryen doğum, anne üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Oksitosin ve kortizol hormonlarının daha düşük düzeyde salgılanması (Takeda vd., 1985; Vogl vd., 2006) annenin çocuğuna daha az güvenli bir şekilde bağlanmasına yol açabilir (Olza-Fernández vd., 2014).

Doğum sırasında ve sonrasında annenin vücudunda meydana gelen biyolojik değişimlerin yanısıra bebekte de biyolojik değişimler gerçekleşir. Bebekte salgılanan ilk hormonlardan biri noradrenalindir. Rahimdeki kasılmalar sırasında noradrenalin seviyeleri yükselir. Çocuklar doğduğunda, kokladıkları ilk koku en çok annelerinin kokusudur ve bu ilk koku çocuğun anneye bağlanmasının gelişmesi için önemlidir. Noradrenalin nedeniyle çocuklar annelerinin kokusuna daha fazla ilgi duyacaklardır. Sezaryen ile doğan çocuklar noradrenalin hormonunda normal doğum ile doğan çocukların artışına sahip olmayacaklar ve kasılmalarının etkisini yaşamadıkları için annelerinin kokusuna daha az bağlı olacaklardır (Varendi vd., 2002). Sezaryen ile doğan bir çocuk daha düşük noradrenalin seviyelerine sahip olacaktır (Vogl vd., 2006). Noradrenalin çocuğun annesinin kokusuna karşı tutumu için önemli olduğundan, bunun çocuğun anneye bağlanması üzerinde bir etkisi olabilir (Varendi vd., 2002).

Doğum sırasında çocukta yükselen ikinci hormon ise oksitosindir. Bu hormonun bebeğin vücudunda üretilip üretilmediği veya bu hormonun anneden aktarılıp plasentaya girip girmediği ise belirsizdir (Tyzio vd., 2006). Marchini vd. (1988) yapmış oldukları çalışmalarında sezaryen ile düşük fetal oksitosin düzeyleri arasında bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

1.2.2. Bağlanmanın Bedensel Temasla İlişkisi

1.2.2.1. Bedensel Temasin Güvenli Bağlanma ile İlişkisi Konusunda Önceki Çalışmalar

Bedensel temasin önemi ile ilgili ilk çalışmalar maymun yavruları ile yapılmıştır. Anne-bebek sevgi bağının geliştirilmesinin önemi ile ilgili ilk anahtar çalışma Harlow (1958-1959), tarafından 8 yeni doğan maymun üzerinde yapılmıştır.

Bu maymunlar annelerinden ayrıлып iki vekil anne ile belirli bir süre ile baş başa bırakılıp gözlemlenmişlerdir. Vekil annelerden biri tel ve metalden yapılmış, soğuk, sert, metal tek bir göğüse sahip, ancak bu tek göğsünden süt verebilen bir anne iken diğeri süt vermeyen ama yumuşak kumaştan yapılmış, sıcak bir vekil anne olarak tasarlanmıştı. Yeni doğmuş maymunlar biyolojik annelerinden ayrılarak bu iki yapay annenin olduğu kafese konuldu. Literatürde kabul görmüş teorilere göre yavrular süt verebilen anneyi kendi anneleri gibi görmeliydi, çünkü anne-bebek bağı açlık-susuzluk dürtüsünden kaynaklanan bir ihtiyaçtan doğuyordu. Harlow ise bu çalışmasında bu durumun tersi yönünde bir sonuç çıkacağı beklentisi içerisindeydi, yani bebek maymunların sıcak olan vekil anneye bağlanacağını düşünüyordu.

Deneyin ilk aşamasında yeni doğan maymunlar her iki vekil anneye de ilgilenmeyerek çılgık çılgıca ve çaresizlik içinde gerçek annelerini aradılar. Ancak bir süre sonra acıktılar ve metalden yapılmış, süt veren anneye sokularak karınlarını doyurdular. Bu yakınlık süt veren “vekil anne” ile bağ kuramayacak kadar kısa sürdü çünkü uyumak için veya sadece kucağına oturmak için kumaştan yapılmış vekil anneye sokuldular. Birkaç gün sonra, metalden yapılmış vekil anneye sadece acıktıklarında yaklaştılar ve karınlarını doyurur doyurmaz kumaştan yapılmış vekil annenin yanına giderek tüm zamanlarını orda geçirmeye başladılar. Çalışma, Harlow’un beklentisi yönünde sonuç vermişti. Harlow, emzirmenin önemini göz ardı etmiyordu ancak bu çalışmasıyla anne-bebek arasında kurulan bağı açıklamak için emzirmenin yetersiz kaldığını, bu bağı ancak anne ve bebeğin yakın bedensel temas kurmasıyla sağlanabileceğini ortaya koydu. Harlow, sevginin ve bağlanmanın tat alma duyusuyla değil dokunma duyusuyla ilişkili olduğunu koymuştu. Deneyin bu sonucu bağlanmanın yalnızca temel ihtiyaçların giderilmesiyle ilgili olmadığını, canlıların bağlanması için bedensel temasın da sıkça gerçekleştiği yakın bir ilişkinin olması gerektiğini ortaya koymuştur (Bowlby, 1969).

Rubin (1963), annenin bedensel temasının bebek üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalar yapmıştır. Rubin’e göre dokunma duyusu bebeğin öğrenme ve dünyayı anlaması için anahtar mekanizmadır. Bedensel temasın bebek-anne arasındaki ilişkisini incelediği çalışmasında bedensel temas esnasında annelerin bebekleriyle olan etkileşimini incelemiştir. Doğum sonrası aşamada özellikle annelerin

bebeklerine ilk zamanlarda parmak uçlarıyla, sonrasında elleriyle, daha sonrasında ise kollarıyla bebeklerin vücutlarını kavrayarak bedensel temasta bulduklarını gözlemlemiştir. Buna göre annenin bebeği ile olan bedensel temasında keşif döneminden itibaren dereceli olarak gelişen kabiliyeti ve katılımı vardır. Bu duruma bebeğin olumlu tepkisi ise anneye bir tür güvence ve geri bildirim sağlar ve annenin bebeği ile olan bağlanma duygusunu güçlendirir. Rubin, insanlarda pozitif bedensel temasın önemini kısmen rahat iletişim kurma yeteneğine ve öğrenme fırsatına bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Bir annenin bebeğe karşılık verdiği ve bebeğin de annesine karşılık verdiği ve dolayısıyla kişilerarası iletişimin güçlü bir aracı olarak hareket ettiği dokunma yoluyla öğrenmesi fikri, Bowlby'nin detaylandırmadığı bir kavramdır.

Ainsworth (1967), 1954-1955 yılları arasında Kampala, Uganda'da Ganda bebeklerinin gelişimi üzerine yaptığı boylamsal araştırması, bebek bağlanmasında insan bedensel temasının önemini ortaya koymuştur. Çalışmasında 15 erkek ve 13 kız olmak üzere toplam 28 bebeğin doğumdan sonraki ilk onbeş aylarındaki annelerine olan bağlanma gelişimleri incelenmiştir. Ainsworth, anne-bebek bağlanmasında genetik faktörlerin etkili olduğunu kabul etmektedir ancak çalışmasında çevresel değişkenlerin anne-bebek bağlanmasında güçlü bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmasının sonuç kısmında örnekleme güvenli bağlananlar, güvensiz bağlananlar ve bağlanmayanlar olmak üzere üç grupta sınıflandırmıştır. Güvenli ve güvensiz bağlanan gruptaki bebekler yaşlarına uygun tipik bağlanma davranışları (farklı ağlama ve gülme stilleri, yüzün annenin kucağına gömülmesi, kucaklama ve dokunma) sergilemişlerdir (Ainsworth, 1967). Annelerine bağlanmayan grup ise bağlanma gelişimlerinde gecikmiş olan ve henüz güvenli veya güvensiz olarak sınıflandırılmayan bebeklerden oluşmaktaydı. Çalışmasında güvenli bir şekilde bağlanan Ganda bebeklerinin özellikle hayatın ilk aylarında sıkça bedensel temasa maruz kaldığı belirlenmiştir. Güvenli bir şekilde bağlanan bebekler, ağladığında bedensel temasta bulunulan ve tutarak yatırılan bebekler olarak tanımlanmıştır. Beşiklerinde uzun süreler geçirmeden kucakta tutulan bebekler güvenli bağlanma geliştiren bebeklerdir. Bowlby (1982), Ainsworth'un Ganda bebekleri ile yaptığı bu çalışmasını önemsemi, bu çalışma annenin bebeği ile pozitif

fiziksel temasının sağlıklı bağlanma şekillendirmesine yaptığı olumlu katkı konusunda önemli bir çalışma olmuştur.

Montagu (1971), “Bedensel Temas: İnsan tenine dokunmanın önemi” isimli kitabında insan davranışı gelişimine dokunma deneyiminin potansiyel etkisini araştırmıştır. Montagu, sevecen dokunsal uyarım veya dokunmanın evrensel bir temel insani ihtiyaç olduğunu ve bu ihtiyacı karşılamanın bebeğin sağlıklı gelişimi için son derece önemli olduğunu öne sürmüştür. Onun bu bakış açısı fetusun rahim duvarlarının sevgi dolu kucaklama içindeki en erken dokunma deneyimi olduğunu ortaya koymaktadır (Montagu, 1971). Son zamanlarda yapılan çalışmalar fetusun gebeliğin ikinci ayı kadar erken bir zamanda cevap verebileceğini göstermektedir (McGrath, 2004). Montagu (1971), ayrıca doğum eyleminin ve özellikle uterus kasılmalarının bile bebeğin doğum sonrası işlevlerini optimize etmesi için bir stimülasyon mekanizması olarak işlev gördüğünü ileri sürmüştür. Doğum sonrası dönemde bebek ile teması teşvik etmenin önemini vurgulayan Montagu (1971), bu dönemdeki fiziksel temasın bebeğin bir başka insan ile sosyalleşmesini başlattığını ileri sürmüştür. Rubin’in (1963), daha önce dokunma duyusu fikrini bir bebeğin ilk öğrenmesinin ayrılmaz bir parçası olarak tekrarlayan Montagu (1971), bu kabulü özellikle insan gelişiminin konuşmaya başladığı sözlü aşamalarında dokunsal deneyimin fazla vurgulanamayacağını ileri sürmektedir. İnsan derisi tarafından hissedilen dokunma hissi, Montagu’ya göre bebek ile iletişimin temeli olup bebeğin öğrendiği ilk dildir. Bu dokunma dilinde bebeğin hangi davranış şekli ile tutulduğuna bağlı olarak sevgi ve duygu gösterilmektedir. Dokunmanın hangi duyguyu temsil ettiğine bağlı olarak bebek bir ilişki geliştirir ve bu dokunmada pozitif duyguların eksikliği bebeğin başkalarıyla etkileşimlerinde negatif etkiye neden olabilir (Montagu, 1971). Bakıcının bebek ile olan iletişimi doğumdan itibaren başlar ve bebeği kucakta tutma biçimine göre şekillenir. Montagu’nun bebeklik ve çocukluk döneminde yeterli dokunsal tatminkarlığın, sağlıklı davranışsal büyüme ve bireyin gelişimi için büyük bir gereklilik olduğu düşüncesi önceki çalışmaları doğrulamaktadır.

Ainsworth vd. (1978), bebeklerin annelerine bağlanmalarını, bebeklerin bağlanma sistemi etkinleştirdiğinde bebek davranışındaki değişime odaklanan kronik

gözlemler gerçekleştirdiler. Bu çalışmalarında bebek davranışlarında farklılıklar gözlemlenildi ve bu durumun bebeklerin gelişimlerini nasıl etkilediğine odaklandılar. Çalışmaları 106 bebek için 4 ayı projeden oluşturulmuştur. Bu bebekler Baltimore, Maryland'da beyaz, orta sınıf ailelerden seçilmişlerdi ve yaklaşık 1 yaşındayken “yabancı durum” prosedüründe gözlemlenmekteydiler (Ainsworth vd., 1978). Çalışmalarında ev ortamında gözlemlenen bağlanma davranışları ile karşılaştırmalar da yapılmıştır. “Yabancı durum” prosedürü, 8 olayda bebeğin, annesi ve bir yabancı ile etkileşimini içeren standardize laboratuvar prosedürü olarak tanımlanmaktadır (Ainsworth vd., 1978). Prosedür bebeğin davranışının, annenin zaman içerisinde belirli noktalarda gelip görünmesi ve ortadan kaybolması ile birlikte yabancı birinin odaya girip bebek tarafından görülmesi durumlarında gözlemlendiği bir dizi fazı içermektedir (Ainsworth vd., 1978). Araştırmacılar, annenin odaya döndüğünde bebeğin annesine verdiği tepkiye göre annesine güvenli bağlanmış, gerilimli kaçınan bağlanmış ve gerilimli direnç gösteren bağlanmış olmak üzere bebeğin davranışına göre 3 farklı sınıflandırma sistemi tanımladılar. Bowlby (1982), tarafından belirtildiği gibi, bu çalışma bağlanma örüntülerini sınıflandırabilme açısından önemli bir katkı olmuştur. Güvenle bağlanmış bebeğin bedensel temas derecesi ile olan ilişkisini ortaya koyması açısından önemli bir çalışma olmuştur. Annesine karşı davranışında diğer iki gruptaki bebeklere göre daha pozitif davranan bebekler olarak tanımlanan güvenli bir şekilde bağlı bebekler, annesinin bedensel teması ile rahatlayan bebeklerdir. Ayrıca, anneye endişeyle bağlı ve kaçınan olarak sınıflandırılan bebeklerin anneleri, bebeğin fiziksel temas isteğini reddeden ve bebekleri ile yakın bedensel temasta rahat olmayan anneler olarak tanımlanmıştır. Ainsworth vd. (1978), güvenli bağlanmada bebek-anne yakın temasını anlamak için daha fazla bilgi ortaya koymuşlardır. Sonrasında Tracy ve Ainsworth (1981) bu teoriye destek veren çalışmalarında benzer bulgular ortaya koymuşlardır.

Weiss (1979), dokunma kavramına ilişkin daha geniş bir perspektiften bakılması gerektiğini ve dokunma deneyiminin niteliksel doğasının incelenmesi gerektiğini düşünüyordu. Diğer duylara göre daha erken gelişmesinden dolayı dokunma duyusunun daha temel bir duyu olduğunu belirtmişti. Bir iletişim kanalı olarak bedensel teması keşfinde bu dilin süre, konum, eylem, yoğunluk, sıklık ve his

olmak üzere başlıca altı dokunma sembolünün olduğunu ileri sürmüştür (Weiss, 1979). Vücudun gövdesi ile temasın daha büyük bir yakınlık derecesini sembolize ettiğine dair görüşler vardır. Rubin (1963), annelerin doğumdan hemen sonra bebeklerine bu tür bir dokunuş göstermediğini, daha çok rahatlık sağlamak için zamana ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur. Bu tür bir dokunuş ile iletişimin farkında olmak yeni anne olacıklara bebekleri ile yakınlık kurmaktan uzak durduklarında teşvik etmek açısından oldukça önemlidir. Dokunma sıklığı da dikkat çekicidir. Weiss (1979), sıkça pozitif temasın başkalarıyla yakınlık kurulmasını sağladığını ve ilişkilerde dengeleyici bir faktör olduğunu belirtmiştir. Bireyler arasındaki etkileşimi kolaylaştırma kavramı ile bağlantılı olarak dokunma sıklığı bebek-bakıcı ilişkilerinin kalitesinde etkilidir. Bedensel temasın gücü bu altı sembolün nasıl kullanıldığına bağlı olarak anlam kazanır. Böylece bedensel temasın çocuk gelişimi kolaylaştırmadaki etkisi dikkatle göz önüne alınmalıdır.

1.2.2.2. Bedensel Temasın Güvenli Bağlanma ile İlişkisi Konusunda Son Yapılan Çalışmalar

1990'larda ve 2000'li yılların başında, Reite (1990), bedensel temasın çocuğun bağlanmasının gelişiminde temel ve önemli bir bileşen olduğunu savunmaktaydı. Bedensel teması, bebek ve bakıcısı arasındaki ilişkinin merkezi olarak belirtmiştir ve çocuğun güvenli bağını geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur. Ona göre bedensel temasın derecesi; öğrenme, duygu düzenleme ve ilave sosyal etkileşimlerin gelişmesi için önemli bir faktördür.

Anisfeld vd. (1990), artan fiziksel temasın 13 aylık bebeklerde daha güvenli bağlanmayı destekleyeceği hipotezini test etmek için deneysel bir tasarım kullandılar. Bebekleri yumuşak bir şekilde taşıyan ve sosyo ekonomik düzeyi düşük olan 23 kadın ve bebekleri bu deneysel gruba rasgele olarak seçilmiştir. Yumuşak bebek taşıyıcılarının annelerle bebek arasında bedensel teması arttıracığı varsayıyordu. Yirmi altı anne ve bebekleri kontrol grubu olarak seçilmişti ve her birine bebek ile bedensel teması azaltacağı düşüncesi ile bebek koltuğu verilmişti. Bu çalışmada değerlendirmeler iki aşamada yapılmıştır. İlk değerlendirme bebekler 3 aylık iken anne ile bebeği oyun oynarken zaman analizi şeklinde yapılmıştır. İkinci değerlendirme ise bebekler 13 aylıkken Ainsworth'un "yabancı durum" prosedürüyle

testler yapılmıştır. Sonuçlar 13 aylıkken test edildiğinde, yumuşak bebek taşıyıcısı olan annelerin bebeklerinin annelerine güvenli bir şekilde bağlandığı gerçeği ile kanıtlandığı gibi, erken taşınmanın güvenli bağlanmayı teşvik edeceği hipotezini destekledi. Ayrıca deneysel annelerin bebeklerine daha duyarlı olduklarını ve anne ile bebek arasındaki yakın fiziksel temasın annenin bebeğinin ihtiyaçlarına daha çok cevap vermesini sağladığını belirttiler. Anisfeld vd.'lerinin (1990) bulguları, sağlıklı çocuk gelişimini kolaylaştırmak için bebekler ve bakıcıları arasındaki bedensel temasın önemini desteklemektedir.

Browne (2000), bedensel temasın bebek ile bakıcısı arasındaki önemini vurguladı ve bebeklerin dünyalarını ve içerisindeki bireyleri anlaması için yardımcı olduğunu belirtmiştir. Ona göre bedensel temas; bebek uyarımını, organizasyonunu, iletişimini ve duygusal değişimini sağlamanın bir yoludur. Sağlık hizmeti sağlayıcılarına erken dönemlerde ebeveynlerinin bebeklerine dokunmaları, kucakmaları ve tutmaları için onlara yardımcı olmaları ve teşvik etmelerine önermektedir. Böylece bebek ve ebeveynleri arasında sağlam ve etkin bir iletişim kurulmuş olur.

Heller (1997), bedensel teması (dokunma) bebeğin yaşam çizgisinde her bir temasın bebeğin ebeveynleri ile güçlü bir bağın oluştuğu, bebeği ebeveynlerine bağlayan sessiz bir dil olarak tanımlamaktadır. Bedensel temas insanlarda ilk gelişen sensör sistemidir (McGrath, 2004). Bebeğin bedensel temasın herhangi bir türüne cevap vermesinden sorumlu olan dokunsal (dokunma) sistemi kompleks bir yapı olup dört farklı sensör yeteneğine sahiptir. Ciltteki bu dört farklı sensör becerileri ise şunlardır; basınç (cildin herhangi bir obje ile temas etmesi), sıcaklık, ağrı ve kinestezi (hareket ve vücut pozisyon hissi) (Lutes vd., 2004). Bu duyuşal özelliklerde ebeveynlerin dokunuşları bebek tarafından kayıt edilir. Dokunmanın bebeğin gelişiminde ve ebeveyn ile ilişkilerinde oluşturduğu etki, bazı araştırmacılar tarafından araştırılmıştır.

Weiss vd. (2000), annenin düşük kilo ile doğmuş olan bebeği ile bedensel temasının bağlanma güvenliğini nasıl etkilediğini bebekler bir yaşında iken incelemişlerdir. Bu gözlemsel çalışmada bağlanmanın potansiyel değiştirici etkilerini belirlemek için anne duyarlılığı ve annenin bebeği ile bedensel temas derecesinin

geçmişinin yanı sıra bebeğin cinsiyeti ve biyolojik kırılganlığı analiz edilmiştir. Farklı sosyokültürel düzeydeki 131 örneklemin düşük kilo ile doğmuş olan bebekleri ve anneleri dört farklı aşamada değerlendirilmiştir. İlk aşamada yenidoğan döneminde bebek ve anne tıbbi komplikasyonlar açısından değerlendirilmiştir. Sonrasında bebek 3 aylıkken, bebek-anne çifti bir beslenme oturumu sırasında videoya kaydedildi ve annenin bedensel temas özellikleri, duyarlılığı ve bebeklerin tepkileri gözlemlendi. Üçüncü aşama bebek 6 aylıkken gerçekleştirildi ve bu aşamada anneye çocukluk dönemindeki bedensel temas deneyimini ve duygularını ortaya çıkarmaya yönelik bir anket uygulanmıştır. Son aşama ise bebek yaklaşık 1 yaşındayken, bağlanma Q-Seti tamamlandı. Sonuçlar bedensel teması beslemenin neticesinde güçlü bebeklerin annelerine bir yaşında iken güvenli bir şekilde bağlandıklarını göstermiştir. Ayrıca anneleri çocukluk dönemindeki bedensel temas deneyimleri esnasında daha rahat olan bebekler güvenli bağlanma geliştirme konusunda daha istekli olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu araştırmacıların anne-bebek bağlanmasının kuşaklararası aktarımı ile ilgili önemli bir kanıt olmuştur. Anne duyarlılığı ve bebek cinsiyeti bağlanma sonuçlarını bu çalışmada etkilememesine rağmen Weiss vd. (2000), anne duyarlılığının rolünün bu ilişkide bebeğin artan etkileşimli bir partner olmasıyla gerçekten güçlenebileceğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte bebek savunmasızlığının (doğum kilosu, doğum komplikasyonları) derecesinin bedensel teması beslemenin etkilerini kontrol ettiğini belirtmişlerdir. Bir başka ifade ile savunmasız bebeklerin almış oldukları bedensel temasın düzeyi ne olursa olsun daha düşük güvenli bağlanma oluşturma konusunda risk altında olduklarını belirtmişlerdir. Bu sonucun, bedensel temas uygulamaları ile ilgili olduğu için hem güçlü hem de daha savunmasız bebekler için önemli hemşirelik uygulamaları sonuçları bulunmaktadır. Bütün bu önceki ve son zamanlardaki kavramsallaştırmalar ve ampirik testler bedensel temasın çocuğun bağlanma gelişiminde ikna edici bir destek olduğunu göstermiştir.

1.2.3. Bağlanmanın Anne Eğitim Düzeyi ile İlişkisi

Sumbas ve Sezer (2017), yapmış oldukları araştırmalarında ortaokul öğrencilerinin anne ve babalarına güvenli bağlanmalarının anne ve babalarının eğitim düzeylerine göre değişip değişmediğini incelemişlerdir. Çalışmalarında çocukların

annelerine güvenli bağlanmalarının annelerin ve babaların eğitim düzeyleri ve çocukların okul başarıları açısından anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmişlerdir.

Çalışmalarında annelerinin eğitim düzeyine göre çocukların annelerine güvenli bağlanma puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yaptıkları ANOVA testi sonucunda anneleri fakülte/yüksekokul mezunu olan öğrencilerin annelerine güvenli bağlanma puanlarının anneleri ortaokul mezunu olan öğrencilerin annelerine güvenli bağlanma puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu saptamışlardır.

İlaslan (2009), anne eğitim durumuna, cinsiyete, annenin çalışıp-çalışmama durumuna, çocuğa bakan kişiye (anne veya bakıcı), annelerin bağlanma türlerine göre çocukların bağlanma davranışlarının farklılaşp farklılaşmadığını incelediği doktora tezinde çocukların güvenli bağlanma davranışının annelerin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiğini saptamıştır. Çalışmasında anne eğitim düzeyinin artmasıyla çocuğun güvenli bağlanma davranışının azaldığı, buna karşın kaçınan bağlanma davranışı düzeyinin ise arttığını tespit etmiştir. Çocukların rahatlık bağlanma davranışına göre ise benzer şekilde anne eğitim düzeyinin artmasıyla çocuğun rahatlık bağlanma davranışının azaldığını belirlemiştir.

Yahşi ve Bayraktar (2016), belirli bir örneklemin bağlanma türünün belirlenmesine yönelik yapmış oldukları çalışmalarında anne eğitim durumuna göre kaçınma ve kaygı durumlarının karşılaştırılması sonucunda anneleri ilkököl mezunu olanlar ile yüksekokul mezunu olanların bağlanmaları arasında anlamlı farklılığın olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmalarında eğitim durumuna göre elde edilen sonuçlar dikkate alındığında ilkököl mezunu olanların daha kaygılı bağlandıklarını belirlemiştir.

1.2.4. Bağlanmanın Annenin Çalışma Durumu ile İlişkisi

Kassamali ve Rattani (2014), “çalışan anneler ile bebeklerinin arasındaki bağlanmayı etkileyen faktörler, ilk iki yıl” başlıklı çalışmalarında anne istihdamının tek başına annenin çocukla olan bağını güçlendirmedini veya zayıflatmadığını ortaya koymuşlardır. Bebeğin gelişiminde çalışan birey ve annelik gibi iki farklı rol

arasındaki dengenin sağlanmasının anne-bebek güvenli bağının oluşumunda önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Gözübüyük ve Özbey (2019), bağlanma ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında anne çalışma durumuna göre çocukların “Bağlanma öykü tamamlama testi” nden aldıkları puanlar arasında annesi çalışan çocukların lehine anlamlı farklılık olduğunu saptamışlardır. Çalışma bulgularına göre annelerin çalışmasının çocukta bağlanmayı pozitif yönde etkilediğini belirtmişlerdir.

İlaslan (2009), doktora tezinde annenin çalışıp-çalışmama durumuna göre çocukların rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli ve kaçınan bağlanma davranışlarında anlamlı farklılık olup olmadığını araştırdığı çalışmasında annenin çalışma durumuna göre bir farklılık olmadığını saptamıştır. Annelerin çalışıp çalışmaması ve çocukların bağlanma davranışları arasında anlamlı farklılık olmadığını belirtmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmanın veri toplama süreci ve veri analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma betimsel tarama modelinde bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar; olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu açıklamaya çalışan araştırmalardır. Betimsel araştırmalar ile onları daha iyi anlayabilmek ve gruplayabilme mümkün olur. Böylece bu alanların birbirleriyle olan ilişkileri tespit edilir (Kaptan, 1998). Betimsel tarama modelinde bilimin gözlem, kaydetme, olaylar arasındaki ilişkileri tespit etme ve kontrol edilen değişmez ilkeler üzerinde genellemelere varma nitelikleri söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmada ölçek olarak çocuklara uygulanan “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği (Tobah)” ve annelerin cevaplama için veli formu kullanılmıştır.

2.2.ÇALIŞMA GRUBU

Çalışma grubunu, Kütahya il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına kayıtlı olan 6 yaşındaki (60-75 aylık) toplam 62 çocuk oluşturmuştur. Çocukların 32’si normal doğum ile 30’u ise sezaryen doğum yöntemi ile doğan çocuklardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılım gönüllülük esaslı olup, çocukların araştırmaya seçilme kriterleri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

- ❖ 6 yaşında olmaları,
- ❖ Normal gelişim göstermeleri,
- ❖ Anne veya babalarını küçük yaşta kaybetmiş olmamaları,

Araştırmanın örnekleme rastgele (random) örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Sonrasında bu öğrencilerden ve onların annelerinden veriler toplanmıştır. Anneleri veli formunu doldurmuşlardır.

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışmada veri toplama araçları olarak, veli formu ve bağlanma türünün belirlenmesi için “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği” kullanılmıştır.

2.3.1. Veli Formu

Araştırmaya katılan çocuk ve annenin kişisel bilgilerini öğrenmek için veli formu uygulanmıştır. Veli formu’nda annenin doldurması istenen bilgiler ise şunlardır; çocuğun doğum tarihi, çocuğun cinsiyeti, kardeş sayısı ve kaçınıcı çocuk olduğu, annenin yaşı, annenin mesleği, annenin öğrenim durumu, babanın yaşı, babanın mesleği, babanın öğrenim durumu, çocuğun doğum şekli (normal, sezaryen), çocuğun kaç aylık olduğu, anne ve baba birlikte yaşayıp yaşamadığı, anne ve baba ayrı ise çocuk kaç yaşında iken ayrılığın gerçekleştiği, çocuğun anne ve baba ile bedensel temas derecesinin düzeyi, çocuk ile anne ve babanın ilişki biçiminin nasıl olduğu, çocuğun korkulu bir olay karşısında ilk olarak kime sığındığı, sıkıntılı olduğunuzda çocuğunuz size yaklaşır mı, anne ve çocuk 3 günden fazla hiç ayrı kaldı mı ve bu sürede kaç gün ayrı kaldı, çocuk anne sütü aldı mı, çocuk anne sütünü kaç ay aldı? Veli Formu Ek-I’de verilmiştir.

2.3.2. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri

Cassidy (1988), tarafından geliştirilen Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği (TOBAH) Seven ve Aytar (2010) tarafından türkçe olarak düzenlenmiştir. Bu ölçek, çocuk tarafından tamamlanması istenilen bebek ailesiyle ilgili 6 hikayeden oluşmaktadır. Hikayelerin her birinin uzunluğu ortalama 3 dakika sürmektedir. 6 yaşındaki çocuğun annesine (bakıcı) bağlanma durumu bu hikayeler ile anlaşılmaya çalışılır. Çocuk her bir hikayeyi tamamlayarak zihnindeki annesiyle ilgili düşünceleri hikayeyi okuyan kişiye yansıtır. Hikayelerin çocuğa okunması ile birlikte hikayedeki olaylar oyuncak bebekler ve oyuncak ev ile canlandırılarak çocuğa anlatılır. Böylece çocuğun kendisini bir bebek ailesi içerisinde olduğunu

hissetmesi sağlanır. Oyuncak bebekleri, evi ve oyuncak bebeklerin ailesini tanıması için çocuk bir süre onlarla kendi isteğine göre oynar. Her bir hikaye, çocuğun hikayeleri tamamlamak üzere verdiği cevaplara göre 5 puan üzerinden puanlanır. Puanlamanın objektif olarak yapılması için hikayeyi okuyan ve canlandıran sonrasında da puanlayan kişinin önceden çocuğu tanımayan olması gerekmektedir. Çocuğun verdiği cevaplarda güvenli ilişkiyi gösteren cevaplara en yüksek puan olan 5 puan verilirken güvenli olmaya ilişkiyi gösteren cevabına düşük puanlar verilir. Her hikaye güvenli, kaçınmalı ve negatif olarak sınıflandırılır. Çocuğun verdiği cevaplara göre güvenli olarak sınıflandırılan hikayelerde oyuncak bebeğin annesiyle ilişkisi sıcak ve çocuk için önemli olup annesi değerlidir. Dolayısıyla stresli bir olayda çocuk annesiyle iletişim kurmaya açıktır. Bu durumda bu hikaye 4 veya 5 puan olarak puanlanır. Çocuğun verdiği cevaplara göre kaçınma olarak sınıflandırılan hikayelerde oyuncak bebek dışlanmış olup annesiyle olan ilişkinin önemi pek yoktur. Çocuk verdiği cevaplarda stresli olaylarda ailesinin yardımına ihtiyacı olduğunu düşünmez. Olaylar karşısında başarılı bir çözüm olduğunda ise kendisine mal eder. Bu durumda bu hikaye 3 puan olarak puanlanır. Çocuğun verdiği cevaplara göre negatif (düşmanca) olarak sınıflandırılan hikayelerde oyuncak bebeğin düşmanlık, şiddet ve tuhafılık yansıtan duygu, düşünce ve davranışları vardır. Dolayısıyla annesiyle ilişkisi son derece olumsuzdur. Bu durumda bu hikaye 1 veya 2 puan olarak puanlanır. 6 hikayenin tamamının ayrı ayrı puanlanmasından sonra bütün hikayelere verilen puanlar toplanır. Toplam puan çocuğun annesine bağlanma türünü ortaya koyar. Bağlanma türü; toplam puan 25-30 puan aralığında ise güvenli bağlanma, 18-24 puan aralığında ise kaçınmalı bağlanma, 0-17 puan aralığında ise negatif (düşmanca) bağlanma olarak tanımlanır.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın veri toplama araçları olan “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği-TOBAH” ve “Veli Formu” örneklem grubuna uygulandıktan sonra elde edilen bütün veriler excel dosyasında düzenlenmiştir. Excel olarak düzenlenen verilerin betimsel analizinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama değerleri hesaplanmıştır. Verilerin istatistiksel çözümlenmeleri ise SPSS 23 programı kullanılarak yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmeleri SPSS 23 programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistik yöntemlerinden standart sapma, aritmetik ortalama kullanılmıştır. Elde edilen veriler üzerinde yapılan normallik testi (Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk) sonuçlarına göre, bu çalışmada parametrik olmayan (Mann Whitney U, Kruskal Willis) testler kullanılmıştır. İki grubun bulunduğu durumlarda Mann Whitney U testi, 3 veya daha fazla grubun bulunduğu durumlarda ise Kruskal Willis testi kullanılmıştır. Tablo 3.1’de örnekleme ilişkin demografik bilgiler gösterilmiştir.

Tablo 3.1 Örneklemin demografik bilgilerinin dağılımı.

		N	%
Cinsiyet	Erkek	30	48.4
	Kız	32	51.6
Doğum Şekli	Normal	32	51.6
	Sezaryen	30	48.4
Anne Sütü	Evet	58	93.6
	Hayır	4	6.4
Emme Süresi	Hiç	4	6.5
	6 Ay	13	21
	12 Ay	8	12.9
	18 Ay	12	19.4
	24 Ay	25	40.3
Anne Baba Birlik	Birlikte	60	96.8
	Ayrı	2	3.2
	Hayatta Değil	0	0
En Çok İlgilendiği Kişi	Anne	52	83.9
	Baba	0	0
	Anne-Baba Birlikte	9	14.5
	Anneanne-Babanne	1	1.6
Bedensel Temas Anne	Hiç	1	1.6
	Nadiren	0	0
	Az	2	3.2
	Orta	12	19.4
	Sıklıkla	15	24.2
	Çok Sık	32	51.6

Tablo 3.1 (devam) Örneklemin demografik bilgilerinin dağılımı.

		N	%
Bedensel Temas Baba	Hiç	1	1.7
	Nadiren	3	5.1
	Az	2	3.4
	Orta	19	32.2
	Sıklıkla	18	30.5
	Çok Sık	16	27.1
İlişki Biçimi Anne	Çoğunlukla Negatif	0	0
	Negatif	5	8.1
	Pozitif	23	37.7
	Çoğunlukla Pozitif	33	54.1
İlişki Biçimi Baba	Çoğunlukla Negatif	0	0
	Negatif	10	16.7
	Pozitif	25	41.7
	Çoğunlukla Pozitif	25	41.7
Korku Sığınma	Anne	53	86.9
	Baba	8	13.1
	Diğer	0	0
Sıkıntıda Yaklaş Anne	Evet	49	79
	Bazen	9	14.5
	Nadiren	3	3.8
	Hayır	1	1.6
Sıkıntıda Yaklaş Baba	Evet	34	61.8
	Bazen	15	27.3
	Nadiren	5	9.1
	Hayır	1	1.8
Ayrı Kalma	Hayır	36	70.6
	3 Günden Fazla	11	21.6
	7 Günden Fazla	4	7.8
Kardeş Sayısı	0	10	16.1
	1	16	25.8
	2	24	38.7
	3	8	12.9
	4 ve daha fazla	4	6.4
Kardeş Sırası	0	29	46.7
	2	22	35.5
	3	8	12.9
	4 ve üstü	3	4.8
Anne Yaş	20 Altı	8	13.3
	20-30	15	25
	30-40	29	48.3
	40 Üstü	8	13.3

Tablo 3.1 (devam) Örneklemin demografik bilgilerinin dağılımı.

		N	%
Baba Yaş	20 Altı	4	6.5
	20-30	2	3.4
	30-40	30	51.7
	40 Üstü	22	37.9
Anne Meslek	Çalışmıyor	51	86.4
	İşçi	2	3.4
	Memur	4	6.8
	Özel Sektör	2	3.4
Baba Meslek	Çalışmıyor	1	1.7
	İsci	10	17.2
	Memur	12	20.7
	Özel Sektör	35	60.3
Anne Eğitim	İlkokul	22	36.7
	Ortaokul	14	23.3
	Lise	12	20
	Ön Lisans	3	5
	Lisans	9	15
	Lisansüstü	0	0.0%
Baba Eğitim	İlkokul	8	14
	Ortaokul	5	8.8
	Lise	22	36.8
	Ön Lisans	5	8.8
	Lisans	15	26.3
	Lisansüstü	2	3.6
Bağlanma Türü	Negatif	2	3.2
	Kaçınmalı	38	61.3
	Güvenli	22	35.5

Tablo 3.1’de katılımcıların demografik bilgileri izlenmektedir. Buna göre çalışmaya katılan çocukların %48.4’ü (30) erkek ve %51.6’sı (32) kızdır. Bu çocukların %51.6’sı normal doğum ile %48.4’ü sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir. Çocukların %93.6’sı anne sütü almışken, almayanların oranı %6.4 (4) olmuştur. Çocukların büyük çoğunluğu 18 aya kadar süt emmişlerdir. Hiç süt emmeyen çocuk oranı %6.5 (4) olmuştur. Altı aya kadar emenler %21 (13), 12 aya kadar emenler %12.9 (8), 18 aya kadar emenler %19.4 (12) ve 24 aya kadar emenlerin oranı %40.3 (25) olarak gerçekleşmiştir. Çocuklarının ezici çoğunluğunun (% 96.8) anne ve babası birlikte dir. Çocukların en çok ilgi kaynağı ise anneleri olmuştur (%83.9).

Araştırmaya katılan çocukların tamamı ortalama 69.96 aylık olup anneleri ile bedensel temas düzeyi hiç olmayanların oranı %1.6 (1), az olanların oranı %3.2 (2), orta olanların oranı %19.4 (12), sık olanların oranı %24.2 (15) ve çok sık olanların oranı %51.6 (32) olarak tespit edilmiştir. Benzer bir dağılım baba ile temasta da göze çarpmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların babaları ile bedensel temas düzeyi hiç olmayanların oranı %1.7 (1), nadir olanların oranı %5.1 (3), az olanların oranı %3.4 (2), orta olanların oranı %32.2 (19), sık olanların oranı %30.5 (18) ve çok sık olanların oranı %27.1 (16) şeklinde tespit edilmiştir.

Çocukların anneleri ile ilişki biçimleri çoğunlukla pozitif olmuştur. Anneleri ile ilişki biçimleri negatif olanların oranı %8.1 (5), pozitif olanların oranı %37.7 (23) ve çoğunlukla pozitif olanların oranı %54.1 (33) olarak saptanmıştır. Benzer bir durum baba ile ilişkilerinde de söz konusudur. Babaları ile ilişki biçimleri negatif olanların oranı %16.7 (10), pozitif olanların oranı %41.7(25) ve çoğunlukla pozitif olanların oranı %41.7 (25) olarak saptanmıştır. Çocukların korku anlarında sığındıkları kişi büyük bir çoğunlukla %85.9 (53) anneleri olarak tespit edilmiştir. Babalarına sığınanların oranı ise %13.1 (8) olarak belirlenmiştir. Çocukların sıkıntılı anlarında annelerine sığınma oranı %79 (49), bazen sığınanların oranı %14.5 (9), nadiren sığınanların oranı %3.8 (3) ve hiç sığınmayanların oranı %1.8 (1) olarak tespit edilmiştir. Çocukların sıkıntılı anlarında babalarına sığınma oranı %61.8 (34), bazen sığınanların oranı %27.3 (15), nadiren sığınanların oranı %9.1 (5) ve hiç sığınmayanların oranı %1.8 (1) olarak saptanmıştır. Katılımcı çocukların genellikle anne ve babalarından ayrı kalmadıkları gözlemlenmiştir. Hiç ayrı kalmayanların oranı %70.6 (36), 3 günden fazla ayrı kalanların oranı %21.6 (11) ve 7 günden fazla ayrı kalanların oranı %7.8 (4) olarak belirlenmiştir.

Tek çocuk olanların oranı %16.1 (10), bir kardeşi olanların oranı %25.8 (16), 2 kardeşi olanların oranı %35.5 (22), üç kardeşi olanların oranı %12.9 ve 4 ve daha fazla kardeşi olanların oranı %6.4 (3) şeklindedir. İlk sırada doğan çocuk oranı %46.7, ikinci sırada doğanların oranı %35.5, üçüncü sırada doğanların oranı %12.9 ve dördüncü ve daha üst sırada doğanların oranı %4.8 olarak belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan çocukların annelerinin %13.3'ünün (8) yaşı 20 ve altı, %25'inin (15) 20-30 arası, %48.3'ünün (29) yaşı 30-40 aralığında ve %13.3'ünün (8)

yaşı 40 ve üstü olarak belirlenmiştir. Çalışmaya katılan çocukların babalarının %6.5'inin (4) yaşı 20 ve altı, %3.4'ünün (2) 20-30 arası, %51.7'sinin (30) yaşı 30-40 aralığında ve %37.9'unun (22) yaşı 40 ve üstü olarak belirlenmiştir. Annelerin genellikle çalışmadığı gözlemlenmiştir. Annelerin %86.4'ü (51) çalışmıyorken, %3.4'ü (2) işçi olarak, %6.8'i (4) memur olarak ve %3.4'ü (2) özel sektörde çalışmaktadır. Babaların %1.7'si (51) çalışmıyorken, %17.2'si (10) işçi olarak, %20.7'si (12) memur olarak ve %60.3'ü (35) özel sektörde çalışmaktadır.

Annelerin eğitim seviyelerinin babalara göre daha düşük olduğu dikkat çekmektedir. İlkokul mezunu annelerin oranı %36.7 (22), ortaokul mezunlarının oranı %23.3 (14), lise mezunlarını oranı %20 (12), ön lisans mezunlarının oranı %5 (3), ve lisans mezunlarının oranı %15 (9) olarak tespit edilmiştir. İlkokul mezunu babaların oranı %14(8), ortaokul mezunlarının oranı %8.8 (5), lise mezunlarını oranı %36.8 (22), ön lisans mezunlarının oranı %8.8 (5), lisans mezunlarının oranı %26.3 (15) ve lisansüstü eğitime sahip olanların oranı %3.6 (2) olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan çocukların annelerine bağlanma türleri analiz edildiğinde %3.2'sinin (2) negatif bağlandığı, %61.3'ünün (38) kaçınmalı bağlandığı ve %35.5'inin (22) güvenli bağlandığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.2 Doğum şekli değişkeninin örneklemin seçilen özelliklerine göre dağılımı.

		Doğum Şekli				TOBAH Ortalama
		Normal		Sezaryen		
		N	%	N	%	
Bağlanma Türü	Negatif	0	0.0%	2	100.0%	10
	Kaçınmalı	20	52.6%	18	47.4%	20
	Güvenli	12	54.5%	10	45.5%	26
Bedensel Temas Anne	Hiç	1	100.0%	0	0.0%	16
	Nadiren	0	0.0%	0	0.0%	.
	Az	2	100.0%	0	0.0%	26
	Orta	7	58.3%	5	41.7%	22
	Sıklıkla	8	53.3%	7	46.7%	21
	Çok Sık	14	43.8%	18	56.3%	22
Bedensel Temas Baba	Hiç	0	0.0%	1	100.0%	17
	Nadiren	3	100.0%	0	0.0%	20
	Az	2	100.0%	0	0.0%	26
	Orta	10	52.6%	9	47.4%	21
	Sıklıkla	9	50.0%	9	50.0%	22
	Çok Sık	7	43.8%	9	56.3%	22

Tablo 3.2 (devam) Doğum şekli değişkeninin örneklemin seçilen özelliklerine göre dağılımı.

		Doğum Şekli				TOBAH Ortalama
		Normal		Sezaryen		
		N	%	N	%	
Anne Sütü	Evet	31	57.4%	23	42.6%	22
	Bazen	0	0.0%	0	0.0%	.
	Nadiren	1	16.7%	5	83.3%	21
	Hayır	0	0.0%	2	100.0%	18
Emme Suresi	Hiç	1	25.0%	3	75.0%	21
	6 Ay	3	23.1%	10	76.9%	21
	12 Ay	6	75.0%	2	25.0%	24
	18 Ay	7	58.3%	5	41.7%	21
	24 Ay	15	60.0%	10	40.0%	21
Anne Eğitim	İlkokul	10	45.5%	12	54.5%	20
	Ortaokul	11	78.6%	3	21.4%	21
	Lise	4	33.3%	8	66.7%	21
	Ön Lisans	2	66.7%	1	33.3%	24
	Lisans	4	44.4%	5	55.6%	25
	Lisansüstü	0	0.0%	0	0.0%	.
Anne Meslek	Çalışmıyor	26	51.0%	25	49.0%	21
	İşçi	1	50.0%	1	50.0%	23
	Memur	3	75.0%	1	25.0%	25
	ÖzelSektör	0	0.0%	2	100.0%	28
Baba Eğitim	İlkokul	4	50%	4	50%	21
	Ortaokul	2	40%	3	60%	20
	Lise	11	50%	10	50%	19
	Ön Lisans	2	40%	3	60%	26
	Lisans	9	60%	6	406%	23
	Lisansüstü	2	100%	0	0.0%	22

Tablo 3.2’de doğum şekline göre katılımcıların seçilen özelliklere göre dağılımı ve bu özelliklere göre aldıkları ortalama TOBAH puanları izlenmektedir. Çalışmaya katılan çocukların sadece 2’si negatif bağlanmıştır. Bu çocuklar sezaryen ile dünyaya gelmiş olup, TOBAH puanları 10 olarak gerçekleşmiştir. Kaçınımlı bağlanan çocukların %52.6’sı (20) normal doğum ile, %47.4’ü (18) sezaryen ile dünyaya gelmiştir ve TOBAH ortalamaları 20 olarak gerçekleşmiştir. Güvenli bağlanan çocukların %54.5’i (12) normal doğum ile, %45.5’i (10) sezaryen ile dünyaya gelmiştir ve TOBAH ortalamaları 26 olarak gerçekleşmiştir.

Annesi ile bedensel teması olmayan sadece 1 katılımcı mevcuttur. Normal doğum ile dünyaya gelen katılımcının TOBAH ortalaması 16’dır. Annesi ile bedensel teması az olan sadece 2 katılımcı mevcuttur. Normal doğum ile dünyaya gelen 2

katılımcının TOBAH ortalaması 26'dır. Annesi ile bedensel teması orta seviyede olan katılımcıların %58.3'ü (7) normal doğum ile, %41.7'si (5) sezaryen ile dünyaya gelmiştir bu grubun TOBAH ortalaması 22 olarak gerçekleşmiştir. Annesi ile bedensel teması sık seviyede olan katılımcıların %53.3'ü (8) normal doğum ile, %46.7'si (7) sezaryen ile dünyaya gelmiştir bu grubun TOBAH ortalaması 21 olarak gerçekleşmiştir. Annesi ile bedensel teması çok sık seviyede olan katılımcıların %43.8'i (14) normal doğum ile, %56.3'ü (18) sezaryen ile dünyaya gelmiştir bu grubun TOBAH ortalaması 22 olarak gerçekleşmiştir.

Babası ile bedensel teması olmayan sadece 1 katılımcı mevcuttur. Sezaryen doğum ile dünyaya gelen katılımcının TOBAH ortalaması 17'dir. Babası ile bedensel teması nadir olan sadece 3 katılımcı mevcuttur. Normal doğum ile dünyaya gelen 3 katılımcının TOBAH ortalaması 20'dir. Babası ile bedensel teması az olan sadece 2 katılımcı mevcuttur. Normal doğum ile dünyaya gelen 2 katılımcının TOBAH ortalaması 26'dır. Babası ile bedensel teması orta seviyede olan katılımcıların %52.6'sı (10) normal doğum ile, %47.4'ü (9) sezaryen ile dünyaya gelmiştir bu grubun TOBAH ortalaması 21 olarak gerçekleşmiştir. Babası ile bedensel teması sık seviyede olan katılımcıların %50'si (9) normal doğum ile, %50'si (9) sezaryen ile dünyaya gelmiştir bu grubun TOBAH ortalaması 22 olarak gerçekleşmiştir. Babası ile bedensel teması çok sık seviyede olan katılımcıların %43.8'i (7) normal doğum ile, %56.3'ü (9) sezaryen ile dünyaya gelmiştir bu grubun TOBAH ortalaması 22 olarak gerçekleşmiştir.

Anne sütü emen çocukların %57.4'ü (31) normal doğum ile, %42.6'sı (23) sezaryen ile dünyaya gelmiştir ve bu grubun TOBAH ortalaması 22 olarak gerçekleşmiştir. Anne sütünü nadiren emen çocukların %16.7'si (1) normal doğum ile, %83.ü (5) sezaryen ile dünyaya gelmiştir ve bu grubun TOBAH ortalaması 21 olarak gerçekleşmiştir. Anne sütü emmeyen iki çocuk mevcuttur. Bu iki çocuk da sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir ve TOBAH ortalamaları 18 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre hiç süt emmeyenlerin %25'i (1) normal doğum ile, %75'i (3) sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir ve bu grubun TOBAH ortalaması 21 olarak gerçekleşmiştir. 6 ay'a kadar süt emenlerin %23.1'i (3) normal doğum ile, %76.9'u (10) sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir ve bu grubun TOBAH ortalaması 21

olarak gerçekleştirmiştir. 12 ay'a kadar süt emenlerin %75'i (6) normal doğum ile, %25'i (2) sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir ve bu grubun TOBAH ortalaması 24 olarak gerçekleşmiştir. 18 ay'a kadar süt emenlerin %58.3'ü (7) normal doğum ile, %41.7'si (5) sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir ve bu grubun TOBAH ortalaması 21 olarak gerçekleşmiştir. 24 ay'a kadar süt emenlerin %60'ı (15) normal doğum ile, %40'ı (10) sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir ve bu grubun TOBAH ortalaması 21 olarak gerçekleşmiştir.

Tablodan araştırmaya katılan çocukların anne eğitim seviyeleri de izlenmektedir. Buna göre araştırmaya katılan çocukların annelerinin eğitim seviyesi ilkokul olanların %45'ı (10) normal doğum, %54.5'i (12) sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 20 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan çocukların annelerinin eğitim seviyesi ortaokul olanların %78.6'sı (11) normal doğum, %21.3'ü (3) sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 21 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan çocukların annelerinin eğitim seviyesi lise olanların %33.3'ü (4) normal doğum, %66.7'si (8) sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 21 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan çocukların annelerinin eğitim seviyesi ön lisans olanların %66.7'si (2) normal doğum, %33.3'ü (1) sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 24 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan çocukların annelerinin eğitim seviyesi lisans olanların %44.4'ü (4) normal doğum, %55.6'sı (5) sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 25 olarak gerçekleşmiştir. Tablodan araştırmaya katılan çocukların anne çalışma durumları da izlenmektedir. Buna göre araştırmaya katılan çocukların annesi çalışmayanların %51'i (26) normal doğum, %49'u (25) sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 21 olarak gerçekleşmiştir. İşçi olarak çalışan annelerin %50'si (1) normal doğum, %50'si (1) sezaryen doğum yapmıştır. Bu grubun TOBAH ortalaması 23 olarak gerçekleşmiştir. Memur olarak çalışan annelerin %75'i (3) normal doğum, %25'i (1) sezaryen doğum yapmıştır. Bu grubun TOBAH ortalaması 25 olarak gerçekleşmiştir. Özel sektörde çalışan annelerin hepsi (2) sezaryen doğum yapmıştır. Bu grubun TOBAH ortalaması 28 olarak gerçekleşmiştir.

Tablodan araştırmaya katılan çocukların baba eğitim seviyeleri de izlenmektedir. Buna göre araştırmaya katılan çocukların babalarının eğitim seviyesi ilkokul olanların %50'sinin (4) eşi normal doğum, %50'sinin (4) eşi sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 21 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan çocukların babalarının eğitim seviyesi ortaokul olanların %40'ının (2) eşi normal doğum, %60'ının (3) eşi sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 20 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan çocukların babalarının eğitim seviyesi lise olanların %50'sinin (11) eşi normal doğum, %50'sinin (11) eşi sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 19 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan çocukların babalarının eğitim seviyesi ön lisans olanların %40'ının (2) eşi normal doğum, %60'ının (3) eşi sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 26 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan çocukların babalarının eğitim seviyesi lisans olanların %60'ının (9) eşi normal doğum, %40'ının (6) eşi sezaryen doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 23 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan çocukların babalarının eğitim seviyesi lisansüstü olanların hepsinin (2) eşi normal doğum yapmayı tercih etmişlerdir. Bu grubun TOBAH ortalaması 22 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.3 Katılımcıların toplam bağlanma puanları.

	N	Min	Max	$\bar{X}$	Ss.
Toplam	62	9	28	21.50	4.591
Geçerli N	62				

Tablo 3.3'te katılımcıların toplam bağlanma (TOBAH) puanları ortalamaları izlenmektedir. Buna göre katılımcıların en düşük puanı 9, en yüksek puanı 28 ve ortalamaları 21.50 (ss=4.591) olarak gerçekleşmiştir.

Hipotez Testleri

Bu bölümde çalışmanın alt problemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Verilerin analizinde hangi istatistik tekniklerinin kullanılacağının belirlenebilmesi için verilerin normal bir dağılıma sahip olup olmadığı test edilmiştir. Tablo 3.4'te normallik testlerinin yanı sıra basıklık ve eğiklik sonuçları da verilmiştir. Tabachnick

ve Fidell (2013) basıklık ve eğiklik değerlerinin -1.5 ve 1.5 arasında olmasının dağılımın normal olduğuna işaret ettiğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde normal dağılımda Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk p değerlerinin .05'ten büyük olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Tablo 3.4 Normallik testi.

Normallik Testi	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk			Basıklık	Eğiklik
	İstatst.	sd	p.	İstatst.	Sd.	p.		
Toplam Bağlanma Puanı	.144	62	.003	.946	62	.008	-1.647	-1.17

Tablo 3.4'te örneklemin aldığı TOBAH puanlarının normal dağılıp dağılmadığına ilişkin yapılan işlemlerin sonuçları yer almaktadır. Buna göre yapılan bütün testlerin anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca basıklık değerinin referans değerlerin dışında kaldığı görülmektedir. Bu örneklemin ölçeklerden aldığı puanlar normal olarak dağılmamaktadır. Bu nedenle parametrik olmayan istatistik testleri kullanılmıştır.

Tablo 3.5 Cinsiyete göre TOBAH puanları.

Sıralar	Cinsiyet	N	Sıralar Ort.	Sıralar Toplamı	U	p
TOBAH	Erkek	30	27.97	839.00	374.000	.134
	Kız	32	34.81	1114.00		
	Total	62				

Tablo 3.5'te katılımcıların cinsiyetlerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (U=374.000, p=.134). Her ne kadar kız çocukların sıralar ortalaması daha yüksek gözükse de iki grup arasındaki fark anlamlı değildir.

Tablo 3.6 Doğum şekline göre TOBAH puanları.

Sıralar	Doğum Şekli	N	Sıralar Ort.	Sıralar Toplamı	U	p
TOBAH	Normal	32	32.86	1051.50	436.500	.538
	Sezaryen	30	30.05	901.50		
	Total	62				

Tablo 3.6’da katılımcıların doğum şekillerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları görülmektedir. Sonuçlara göre gruplar arasında anlamlı bir fark yoktur ($U=346.500$, $p=.538$).

Tablo 3.7 Emme süresine göre TOBAH puanları.

Kruskal-Wallis Testi						
	Emme Süresi	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	Hiç	4	36.00	2.481	4	.648
	6 Ay	13	30.19			
	12 Ay	8	39.56			
	18 Ay	12	27.88			
	24 Ay	25	30.62			
	Total	62				

Tablo 3.7’de katılımcıların süt emme sürelerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Sonuçlara göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Ki-Kare=2.481, $p=.648$).

Tablo 3.8 Anne-baba birliktelik durumuna göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	Anne Baba Birliktelik	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	Birlikte	60	30.96	1.692	1	.193
	Ayrı	2	47.75			
	Total	62				

Tablo 3.8’de katılımcıların anne babalarının birliktelik durumlarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Ki-Kare=1.692, $p=.193$).

Tablo 3.9 En çok ilgi gösterene göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	En Çok İlgi	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	Anne	52	32.25	.563	2	.755
	Anne-Baba Birlikte	9	27.56			
	Anneanne-Babaanne	1	28.00			
	Total	62				

Tablo 3.9’da çocukların ilgi kaynaklarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=.563, p=.755).

Tablo 3.10 Anne ile bedensel temas düzeyine göre TOBAH puanları.

Sıralar		Bedensel Temas Anne	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	Hiç		1	8.50	4.64	4	.347
	Az		2	51.50			
	Orta		12	33.00			
	Sıklıkla		15	29.13			
	Çok Sık		32	31.52			
	Total		62				

Tablo 3.10’da çocukların anneleri ile bedensel temas sıklıklarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=4.64, p=.347).

Tablo 3.11 Baba ile bedensel temas düzeyine göre TOBAH puanları.

Sıralar		Bedensel Temas Baba	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	P
TOBAH	Hiç		1	13.00	3.980	5	.552
	Nadiren		3	26.17			
	Az		2	49.00			
	Orta		19	28.11			
	Sıklıkla		18	30.06			
	Çok Sık		16	31.59			
	Total		59				

Tablo 3.11’de çocukların babaları ile bedensel temas sıklıklarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=3.980, p=.522).

Tablo 3.12 Anne ile ilişki biçimine göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	İlişki Biçimi Anne	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	P
TOBAH	Negatif	5	38.70	1.335	2	.513
	Pozitif	23	28.76			
	Çoğunlukla Pozitif	33	31.39			
	Total	61				

Tablo 3.12’de çocukların anneleri ile ilişki biçimlerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=1.335, p=.513).

Tablo 3.13 Baba ile İlişki Biçimine göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	İlişki Biçimi Baba	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	P
TOBAH	Negatif	10	33.50	1.157	2	.561
	Pozitif	25	27.70			
	Çoğunlukla Pozitif	25	32.10			
	Total	60				

Tablo 3.13’te çocukların babaları ile ilişki biçimlerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=1.157, p=.561).

Tablo 3.14 Korku anında sığınmaya göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	Korku Sığınma	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	Anne	53	31.82	.871	1	.351
	Baba	8	25.56			
	Total	61				

Tablo 3.14’te çocukların korku anlarında sığınmalarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=.871, p=.351).

Tablo 3.15 Sıkıntılı anda anneye yaklaşılamaya göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	Sıkıntıda Yaklaşma Anne	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	Evet	49	32.49	3.931	3	.269
	Bazen	9	33.72			
	Nadiren	3	14.83			
	Hayır	1	13.00			
	Total	62				

Tablo 3.15'te çocukların sıkıntılı anlarında annelerine yaklaşma sıklıklarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=3.931, p=.269).

Tablo 3.16 Sıkıntılı anda babaya yaklaşılamaya göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	Sıkıntıda Yaklaşma Baba	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	Evet	34	29.91	3.462	3	.326
	Bazen	15	25.23			
	Nadiren	5	19.80			
	Hayır	1	45.50			
	Total	55				

Tablo 3.16'da çocukların sıkıntılı anlarında babalarına yaklaşma sıklıklarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=3.462, p=.326).

Tablo 3.17 Anne-Babadan Ayrı Kalma Durumuna göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	Ayrı Kalma	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	Hayır	36	27.28	1.788	2	.409
	3 Günden Fazla	11	25.09			
	7 Günden Fazla	4	17.00			
	Total	51				

Tablo 3.17'de çocukların anne-babadan ayrı kalma sürelerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=1.788, p=.409).

Tablo 3.18 Anne sütün değişkenine göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	Anne Sütü	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	Evet	54	31.71	.079	2	.961
	Nadiren	6	30.58			
	Hayır	2	28.50			
	Total	62				

Tablo 3.18’de çocukların anne sütün emme sıklıklarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=.079, p=.961).

Tablo 3.19 Kardeş sayısına göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	Kardeş Sayısı	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	1	16	28.38	.934	3	.817
	2	24	23.94			
	3	8	27.00			
	4 ve daha fazla	3	27.17			
	Total	51				

Tablo 3.19’da çocukların kardeş sayılarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=.934, p=.817).

Tablo 3.20 Doğum sırasına göre TOBAH puanları.

Sıralar						
	Kardeş Sırası	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	1	19	27.05	.613	3	.893
	2	22	24.41			
	3	8	26.56			
	4 ve daha üstü	2	31.25			
	Total	51				

Tablo 3.20’de çocukların doğum sırasına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=.613, p=.893).

Tablo 3.21 Anne yaşına göre TOBAH puanları.

Sıralar		Anne Yaş	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	20 Altı		8	25.00	4.860	3	.182
	20-30		15	25.10			
	30-40		29	33.59			
	40 Üstü		5	20.50			
	Total		57				

Tablo 3.21’de çocukların annelerinin yaşlarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=4.860, p=.182).

Tablo 3.22 Baba yaşına göre TOBAH puanları.

Sıralar		Baba Yaş	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	20 Altı		4	20.50	3.693	3	.297
	20-30		2	11.50			
	30-40		30	27.65			
	40 Üstü		13	22.35			
	Total		49				

Tablo 3.22’de çocukların babalarının yaşlarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=3.693, p=.297).

Tablo 3.23 Anne mesleğine göre TOBAH puanları.

Sıralar		Anne Meslek	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p	Anlamlı Fark
TOBAH	Çalışmıyor		51	27.64	8.883	3	.031	Çalışmıyor-Memur, Çalışmıyor-Özel Sektör
	İşçi		2	33.50				
	Memur		4	45.50				
	Özel Sektör		2	55.75				
	Total		59					

Tablo 3.23’de çocukların annelerinin mesleklerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır (Ki-Kare=8.883, p=.031). Çift karşılaştırmaları sonucunda anlamlı farkın çalışmayan anneler-memurlar anneler ve çalışmayan anne-özel sektörde çalışan anneler arasında olduğu tespit edilmiştir. Sıralar ortalamasında çalışmayan annelerin çocuklarının sıralar ortalamasının (27.64) memur annelerin çocuklarının sıralar ortalamasından (45.50) ve özel sektörde çalışan annelerin çocuklarının sıralar ortalamasından (55.75) anlamlı derecede daha düşük olduğu bulunmuştur. Buna göre çalışmayan annelerin çocuklarının TOBAH puanları çalışan annelerin çocuklarının TOBAH puanlarından daha düşüktür.

Tablo 3.24 Baba mesleğine göre TOBAH puanları.

Sıralar	Baba Meslek	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p
TOBAH	Çalışmıyor	1	3.50	4.690	3	.321
	İşçi	10	33.15			
	Memur	12	33.08			
	Özel Sektör	35	27.49			
	Total	58				

Tablo 3.24’te çocukların babaların mesleklerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-Kare=4.690, p=.321).

Tablo 3.25 Anne eğitimine göre TOBAH puanları.

Sıralar	Anne Eğitim	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p	Anlamlı Fark
TOBAH	İlkokul	22	24.89	9.500	4	.050	İlkokul-Lisans
	Ortaokul	14	30.21				
	Lise	12	27.96				
	Ön Lisans	3	41.50				
	Lisans	9	44.39				
	Total	60					

Tablo 3.25’te çocukların annelerinin eğitimlerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır (Ki-

Kare=9.500, p=.050). Çift karşılaştırmaları sonucunda anlamlı farkın ilkokul mezunu ve lisans mezunu annelerin çocukları arasında olduğu tespit edilmiştir. Sıralar ortalamasında ilkokul mezunu annelerin çocuklarının sıralar ortalamasının (24.89) lisans mezunu annelerin çocuklarının sıralar ortalamasından (44.39) anlamlı derecede daha düşük olduğu bulunmuştur. Buna göre ilkokul mezunu annelerin çocuklarının TOBAH puanları lisans mezunu annelerin çocuklarının TOBAH puanlarından daha düşüktür.

Tablo 3.26 Baba eğitimine göre TOBAH puanları.

Sıralar	Baba Eğitim	N	Sıralar Ort.	Ki-Kare	sd	p	Anlamlı Fark
TOBAH	İlkokul	8	27.94	11.455	5	.043	Lise-Önlisans
	Ortaokul	5	25.00				Lise-Lisans
	Lise	22	22.11				Ortaokul-Ön Lisans
	Ön Lisans	5	45.80				
	Lisans	15	35.23				
	Lisansüstü	2	30.25				
	Total	57					

Tablo 3.26’da çocukların babalarının eğitim düzeylerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır (Ki-Kare=11.455, p=.043). Çift karşılaştırmaları sonucunda anlamlı farkın lise mezunu-ön lisans mezunu, lise mezunu-lisans mezunu ve ortaokul mezunu-ön lisans mezunu babaların çocukları arasında olduğu tespit edilmiştir. Sıralar ortalamasında lise mezunu babaların çocuklarının sıralar ortalamasının (22.11) ön lisans mezunu babaların çocuklarının sıralar ortalamasından (45.80) ve lisans mezunu babaların çocuklarının sıralar ortalamasından (35.23) anlamlı derecede daha düşük olduğu bulunmuştur. Yine ortaokul mezunu babaların çocuklarının sıralar ortalamasının (25.00) ön lisans mezunu babaların çocuklarının sıralar ortalamasından (45.80) daha düşük olduğu bulunmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TARTIŞMA

Bu bölümde çalışma sonucunda elde edilen bulgular önceki araştırmacıların yapmış oldukları çalışmalar dikkate alınarak tartışılmıştır. Birçok çalışmanın sonuçları yaş, eğitim seviyesi, çalışma durumu, gelir seviyesi gibi annenin demografik özelliklerinin anne-bebek bağlanmasını etkilediğini göstermiştir (Diener vd., 2003; Huth-Bocks vd., 2004; Dadipoor vd., 2014).

4.1. BAĞLANMA TÜRÜ ORANLARININ İNCELENMESİ

Araştırma sonucunda TOBAH'ta elde ettikleri puana göre toplam 62 örneklem grubundaki altı yaş çocuklarının büyük çoğunluğu olan %61.3'ünün (38) bağlanma türü olarak kaçınmalı bağlanma türünde annesine bağlandığı tespit edilirken %35.5'inin (22) güvenli ve %3.2'sinin (2) ise düşmanca/olumsuz bağlanma türünde annesine bağlandığı tespit edilmiştir. Seven (2006), Şahin (2015), Şahin (2019) ve Dinçer (2019)'un TOBAH ile yapılan çalışmalarında çocukların annelerine bağlanma türü olarak en yüksek orana sahip kaçınmalı bağlanma türü belirlenmiş olup sırasıyla %60, %56.9, %46.6 ve %44 oranlarında tespit edilmiştir. Bu oranlar bu tez çalışmasında kaçınmalı bağlanma türü için elde edilen %61.3 oranı ile benzerlik göstermektedir. Güvenli bağlanma türü açısından değerlendirildiğinde ise bu araştırmalarda sırasıyla %19.1, %30.7, %36.9 ve %35.6 olarak belirlenmiştir. Bu oranlar bu tez çalışmasında güveni bağlanma türü için elde edilen %35.5 oranı ile benzerlik göstermektedir. Son olarak negatif/düşmanca bağlanma türü açısından değerlendirildiğinde ise bu araştırmalarda sırasıyla %20.9, %12.4, %16.5 ve %20 olarak belirlenmiştir. Bu oranlar bu tez çalışmasında negatif/düşmanca bağlanma türü için elde edilen %3.2 oranı ile benzerlik göstermemektedir. Bu çalışmanın sonuçları ile TOBAH kullanılarak yapılan diğer çalışmaların sonuçları karşılaştırıldığında hepsinde en yüksek oranın kaçınmalı bağlanma türü, sonrasında güvenli bağlanma ve son olarak da negatif/düşmanca bağlanma türünün tespit

edilmesi bu tez çalışmasında çocukların annelerine bağlanma türü açısından elde edilen bulguların önceki araştırmalar ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

İlaslan (2009), 2 ile 5 yaş arasındaki grubun annelerine (bakıcı) bağlanma türlerini araştırdığı çalışmada güvenli bağlananların oranını güvensiz bağlananların oranından daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada elde ettiği sonuç bu çalışmadaki bulgu ile farklılık göstermektedir. Seven (2006), farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda güvenli bağlanma oranının diğer bağlanma türlerine göre daha yüksek oranlarda çıkmasının çocuk yetiştirme tutumları ve demografik özellikler ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Mesman vd. (2016), Meksika'nın fakir olan kırsal kesimlerinde güvenli bağlanma oranının %32'ye kadar ve yeterli temel gıda ve imkanların bulunmadığı Şili'de ise %7'ye kadar düşmesini ise sosyoekonomik şartların aile yapısı ve ebeveyn tutumları üzerindeki etkisiyle açıklamaktadır. Bu çalışmada elde edilen oranlara göre önceki çalışmalarda çocukların annelerine bağlanma türleri oranlarındaki bazı farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Örneğin negatif/düşmanca bağlanma türü için bu çalışmada elde edilen %3.2'lik oran diğer çalışmalara kıyasla oldukça düşük bir oran olup bu farklılığın sebepleri araştırmaların yapıldığı illerin kültürlerinin, sosyoekonomik düzeylerinin, demografik özelliklerinin ve dolayısıyla çocuk yetiştirme tutumlarının birbirinden farklı olması olabilir. Ülkelere göre çocukların annelerine güvenli bağlanma oranlarında bu kadar farkın olmasının bir diğer sebebi de bağlanma ölçeklerinin her bir ülkenin diline uyarlanırken kültürel etkenlerin ülkeden ülkeye farklılık göstermesi olabilir.

Araştırmada çocuğun anneye bağlanma türü ile cinsiyet, doğum şekli, anne-baba birliktelik durumu, en çok ilgi gösteren, anne ile ilişki biçimine göre, baba ile ilişki biçimine göre, korku anında sığınmaya göre, sıkıntılı anda anneye veya babaya yaklaşmaya göre, anne-babadan ayrı kalma durumuna göre, kardeş sayısına göre, doğum sırasına göre, anne-baba yaşına göre ve baba mesleğine göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ülkemizde çocukların annelerine bağlanmaları üzerine yapılan araştırmalarda bağlanmanın sosyoekonomik ve demografik değişkenler ile ilişkisi konusunda birbirinden farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir (İlaslan, 2009; Seven, 2006; Şahin, 2019; Yıldız, 2008). Fonagy vd. (1998) ve Fonagy vd. (2007),

bağlanma ile sosyoekonomik ve demografik değişkenler arasındaki ilişkinin yapılan araştırmalarda bu denli farklı olmasının, bağlanma türünün oluşması ve bir jenerasyondan diğerine aktarılmasında önemli olan noktanın bakım verenlerin mentalizasyon becerileri ve yansıtıcı işlevlerinin olduğunu belirtmişlerdir.

4.2. DOĞUM ŞEKLİNE GÖRE BAĞLANMANIN İNCELENMESİ

Çalışmada Tablo 3.2’de doğum şekline göre; bağlanma türleri, anneleri ve babaları ile bedensel temas düzeyi, anne sütü emme süresi, anne eğitim düzeyi, anne mesleği (çalışıp çalışmama durumu) ve baba eğitim düzeyi özelliklerinin dağılımları gösterilmiştir. Tablo 3.2 doğum şekline göre bağlanma türü açısından incelendiğinde güvenli bağlanan çocukların %54.5’i (12) normal doğum ile %45.5’i (10) ise sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir. Buna karşın kaçınılmaz bağlanan çocukların %52.6’sı (20) normal doğum ile %47.4’ü (18) ise sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir. Son olarak negatif/düşmanca bağlanan çocukların hiçbiri normal doğum ile dünyaya gelmezken %100’ü (2) sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir.

Glasser (2007)’ye göre sezaryen doğum gerçekleştiren kadınların normal doğum gerçekleştiren kadınlara göre doğum sonrasında daha fazla ağrıları ve yorgunlukları bulunmaktadır. Doğum sonrasındaki bu ağrı ve yorgunluk durumları annenin bebeği ile ilgilenmesini güçleştirdiği için anne-bebek bağlanmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Hurk (2015), çalışmasında sezaryen doğumun çocuğun annesine bağlanması üzerinde olumsuz etkisi olduğunu belirtmiştir. Çakır ve Alparslan (2018), sezaryen doğum yapan annelerin bebeklerini ilk görme zamanlarının gecikmesinden dolayı sezaryen doğumun anne ve bebek arasındaki bağlanmanın gelişmesini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Önceki çalışmalar sezaryen doğumun çocuğun annesine bağlanması üzerinde olumsuz etkisi olduğunu göstermiştir (Glasser, 2007; Hurk, 2015; Çakır ve Alparslan, 2018).

Doğum şekillerine göre bağlanma türleri (Tablo 3.2) değerlendirildiğinde güvenli bağlanmada her ne kadar normal doğan bebeklerin yüzde oranı sezaryen doğumla doğan bebeklere göre yüksek olsa da aralarında ciddi bir farklılık yoktur. Önceki çalışmalara göre (Glasser, 2007; Hurk, 2015; Çakır ve Alparslan, 2018) değerlendirildiğinde aralarında yaklaşık %20’lik bir farkın olması beklenmekteydi.

Bu farkın sezaryen doğum yapan annelerin bedensel temas düzeylerinin yüksek olmasına ve çocuğa gösterdikleri ilgiye bağlı olarak azaldığı düşünülmektedir. Kaçınmalı bağlanma açısından değerlendirildiğinde ise normal doğan bebeklerin yüzde oranı sezaryen doğanlara göre daha yüksek tespit edilmiştir. Bu durum önceki çalışmalar ile karşılaştırıldığında sezaryen doğan bebeklerin kaçınmalı bağlanma oranının daha yüksek olması beklenmekteydi. Benzer şekilde bu durumun sezaryen doğum yapan annelerin bedensel temas düzeylerinin yüksek olması ve çocuğa gösterdikleri ilgiye bağlı olarak farklılaşmadığı düşünülmektedir. Negatif/düşmanca bağlanma açısından değerlendirildiğinde ise normal doğan bebeklerin hiçbiri annelerine negatif/düşmanca bağlanmazken bu şekilde bağlanan çocukların %100'ü sezaryen doğan bebeklerdir. Bu durum önceki çalışmalar ile uyumlu olarak sezaryen doğumun bağlanma üzerindeki olumsuz etkisini yansıtmaktadır.

4.3. BEDENSEL TEMAS DÜZEYİNE GÖRE BAĞLANMANIN İNCELENMESİ

Anneleri ile bedensel temas sıklıklarına göre çocukların aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırıldığı Tablo 3.10 incelendiğinde bağlanma ile bedensel temas düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Benzer şekilde çocukların babaları ile bedensel temas sıklıklarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırıldığı Tablo 3.11 incelendiğinde bağlanma ile bedensel temas düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna karşın doğum şekline (normal doğum, sezaryen doğum) göre anneleri ile bedensel temas düzeylerinin çocukların annelerine bağlanmaları ile karşılaştırıldığı Tablo 3.2'de bedensel temas düzeyinin "çok sık" bandına bakıldığında sezaryen doğumluların (18) bedensel temas düzeyinin normal doğumluların (14) bedensel temas düzeyinden daha fazla olduğu görülmektedir. Orta-sıklıkla-çok sık düzeylerinin üçü ele alındığında ise sezaryen doğumluların (30) sayısı ile normal doğumluların (29) sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Benzer durum çocukların babaları ile olan bedensel temas düzeyinde de görülmektedir. Babaları ile bedensel temaslarında "çok sık" düzeyine bakıldığında sezaryen doğumluların (9) sayısının normal doğumluların (7) sayısından fazla olduğu görülmektedir. Orta-sıklıkla-çok sık düzeylerinin üçü ele alındığında ise sezaryen doğumluların (27) sayısı ile normal doğumluların (26) sayısının birbirine

yakın olduğu görülmektedir. Çocukların anne ve baba ile bedensel temas düzeylerinin doğum şeklinden bağımsız olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun doğum şekline bağlı olarak çocukların annelerine bağlanma düzeylerinde anlamlı bir farkın ortaya çıkmamasının başlıca nedenlerinden biri olduğu düşünülmektedir. Bir başka deyişle ebeveynler, çocukların sezaryen doğum ile dünyaya gelmelerinin annelerine bağlanma üzerindeki olumsuz etkisini çocukları ile sıkça bedensel temasta bulunmaları ve onlara yeterince ilgi göstermeleri ile bertaraf etmişlerdir. Birçok araştırmacı bebeğin doğumundan itibaren anne ile sağlıklı ve güçlü bir bağının gelişmesi için çocukla bedensel temasın önemini ortaya koyan çalışmalar yapmışlardır (Ainsworth 1964; Ainsworth vd. 1978; Anisfeld vd. 1990; Reite 1990; Heller 1997; Browne 2000; Weiss vd. 2000).

4.4. ANNE MESLEK (ÇALIŞIP-ÇALIŞMAMA) DURUMUNA GÖRE BAĞLANMANIN İNCELENMESİ

Annelerin meslek ve çalışıp çalışmama durumuna göre çocukların annelerine bağlanma durumlarının incelendiği Tablo 3.23'te çalışmayan anneler ile memur anneler arasında ve çalışmayan anneler ile özel sektörde çalışan anneler arasında anlamlı fark belirlenmiştir. Çalışmayan annelerin çocuklarının sıralar ortalamalarının memur annelerin çocuklarının ve özel sektörde çalışan annelerin çocuklarının ortalamasından anlamlı derecede daha düşük olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışmayan annelerin çocuklarının TOBAH puanları çalışan annelerin çocuklarının TOBAH puanlarından daha düşük olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.2'de doğum şekline göre annelerin çalışıp çalışmama durumuna özellikle memur ve özel sektörde çalışan annelerin çocuklarının TOBAH ortalamalarının sırasıyla 25 ve 28 olarak tespit edilmesi dikkat çekicidir. Bu sonuçlar annenin çalışmasının ve meslek sahibi olmasının çocuğun anneye güvenle bağlanmasını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

Önceki çalışmalarda anne ile çocuk arasındaki ilişkinin olumlu yönde gelişmesi için önemli olan etkenin çocukla geçirilen sürenin uzunluğu değil niteliği olduğu görüşünü savunan araştırmalar bulunmaktadır (Razon, 1981). Annenin çalışmasının bağlanmaya pozitif yöndeki etkisinin çalışan annelerin çalışmayan annelere göre çocuklarıyla nitelikli zaman geçirme konusunda daha bilinçli

olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. San-Bayhan ve Artan (2005), çalışan annelerin çocuklarına daha fazla ilgi gösterdiklerini ve çocuklarıyla daha fazla konuştuklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Gözübüyük ve Özbey (2019), bağlanma ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında annelerin çalışmasının çocukta bağlanmayı pozitif yönde etkilediğini belirtmişlerdir.

İlaslan (2009), ise diğer çalışmalardaki bulgulardan farklı olarak annelerin çalışıp çalışmaması ve çocukların bağlanma davranışları arasında anlamlı farklılık olmadığını belirtmiştir. Kassamali ve Rattani (2014) anne istihdamının tek başına annenin çocukla olan bağını güçlendirmedini belirtmişlerdir. Bebeğin gelişiminde çalışan birey ve annelik gibi iki farklı rol arasındaki dengenin sağlanmasının anne-bebek güvenli bağının oluşumunda önemli olduğunu belirtmişlerdir.

4.5. ANNE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE BAĞLANMANIN İNCELENMESİ

Anne eğitim düzeyine göre TOBAH puanlarının incelendiği Tablo 3.25'e bakıldığında çift karşılaştırmaları sonucunda ilkokul mezunu ve lisans mezunu annelerin çocukları arasında anlamlı farkın olduğu tespit edilmiştir. Buna göre ilkokul mezunu annelerin çocuklarının TOBAH puanlarının lisans mezunu annelerin çocuklarının TOBAH puanlarından daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu durum çocukların annelerine güvenli bağlanmasının annenin eğitim düzeyine göre bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Annesi üniversite mezunu olan çocukların annelerine güvenle bağlanma düzeyleri, annesi ilkokul mezunu olan çocuklardan daha yüksek çıkmıştır. Bu durum anne eğitim seviyesi arttıkça güvenli bağlanma oranının arttığını göstermektedir.

Yahşi ve Bayraktar (2016), çalışmalarında anne eğitim durumuna göre kaçınma ve kaygı durumlarının karşılaştırılması sonucunda anneleri ilkokul mezunu olanlar ile yüksekokul mezunu olanların bağlanmaları arasında anlamlı farklılığın olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmalarında eğitim durumuna göre elde edilen sonuçlar dikkate alındığında ilkokul mezunu olanların daha kaygılı bağlandıklarını belirlemişlerdir. Çalışmalarında anne eğitim düzeyinin bağlanma üzerindeki etkisine dair bulguları bu tez çalışmasındaki bulgu ile uyumludur. Ayrıca bu tez çalışmasında anne eğitim düzeyi ile anne-çocuk bağlanmasına ilişkin bulgu, sosyo-ekonomik

düzeyi düşük olan bölgelerde eğitim seviyesinin daha düşük olduğu dikkate alındığında, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ebeveynlerin çocuklarının anneye güvensiz bağlanma geliştirdiklerini gösteren çalışmalar (Bradley ve Corwyn, 2002), ile uyumludur.

Eğitim seviyesinin yüksek olması insanlara hayattaki zorluklar karşısında daha mantıklı davranma ve zorluklarla mücadele konusunda daha bilinçli ve uygun mücadele yöntemleri kullanma imkanı sağlamaktadır. Eğitim seviyesinin bağlanma üzerinde etkili olduğu daha önce yapılan çalışmalarda da görülmüş olup elde ettiğimiz sonuçlar önceki çalışmalar ise benzerlik göstermektedir. Anne eğitim seviyesi ile bağlanma arasındaki ilişkide annelerin eğitim seviyesinin artmasıyla çocuklarıyla kaliteli zaman geçirme konusunda daha duyarlı oldukları düşünülmektedir.

4.6. BABA EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE BAĞLANMANIN İNCELENMESİ

Baba eğitimine göre TOBAH puanlarının incelendiği Tablo 3.26'da çocukların babalarının eğitim düzeylerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasında gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Anlamlı farkın özellikle lise mezunu olan babaların çocukları ile ön lisans ve lisans mezunu olan babaların çocukları arasında olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir anlamlı fark ortaokul mezunu olan babaların çocukları ile ön lisans mezunu babaların çocukları arasında olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular babanın eğitim düzeyinin artmasıyla çocuklarının TOBAH puanlarının yükseldiğini göstermiştir. Diğer bir deyişle babanın eğitim seviyesinin artması çocuğu ile olan bağlanmasını olumlu yönde etkilemiştir. Bu sonuçlar, annelerin öğrenim durumları arasındaki farklılık analizinden elde edilen sonuçlarla benzerdir.

Sumbas ve Sezer (2017), araştırmalarında babaların eğitim düzeyinin artmasının çocukların annelerine güvenli bağlanmalarını olumlu olarak etkilediğini belirlemişlerdir. Çalışmalarında babaları üniversite mezunu olan çocukların annelerine karşı geliştirdikleri güvenli bağlanma ile babaları lise mezunu olan çocukların annelerine karşı geliştirdikleri güvenli bağlanmada üniversite mezunu olan babaların çocuklarının, annelerine daha güvenli bağlandığını saptamışlardır.

Buna karşın babanın eğitim seviyesinin yükselmesinin çocukların babaya bağlanma düzeylerini etkilemediğini saptamışlardır.

Bu tez çalışmasındaki bulgu ile benzer bir şekilde Seven (2006), okuma-yazması olmayan ve ilköğretim mezunu olan babaların çocuklarının bağlanma güvenliğinin lise ve üstü düzeyde eğitime sahip olan babaların bağlanma güvenliğinden daha düşük seviyede olduğunu tespit etmiştir. 6 yaşındaki çocukların anne-babalarının öğrenim düzeyi ile bağlanma güvenliğine ilişkin Cassidy (1988), anne ve babanın öğrenim durumuyla bağlanma arasında anlamlı bir farkın olduğunu, Crittenden ve Claussen (2003), ise babanın öğrenim durumuna göre bağlanmanın farklılaştığını saptamışlardır. Bu tez çalışmasında babanın eğitim durumu ile bağlanma arasındaki ilişkiye yönelik elde edilen bulgular önceki araştırmacıların tespitlerini desteklemektedir.

Bu çalışmanın bulguları anne-babanın eğitim düzeyinin çocuğu ile olan iletişimde olumlu davranış şekillerinin geliştirilmesinde, dolayısıyla güvenli bağlanmanın gelişiminde etkili olduğunu göstermiştir. Anne-babanın eğitim seviyesi arttıkça çocukları ile güvenli bağlanma düzeyleri artmaktadır.

4.7. CİNSİYETE GÖRE BAĞLANMANIN İNCELENMESİ

Çocukların cinsiyetlerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırıldığı Tablo 3.5'te yapılan incelemede cinsiyetler arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Literatür araştırmalarında cinsiyet açısından çocukların annelerine bağlanmalarında bir farklılık olup olmadığına bakıldığında iki farklı sonuca ulaşılmaktadır. Araştırmacıların bir kısmı anlamlı fark olduğunu belirtirken bir kısmı da anlamlı fark olmadığını belirtmişlerdir. Bu tez çalışmasında kız çocuklarının sıralar ortalaması erkek çocukların ortalamasından yüksek olarak belirlenmiş olup iki grup arasındaki fark anlamlı değildir. Ural vd. (2015), yapmış oldukları çalışmalarında annelerine bağlanma türünün çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği saptamışlardır. Araştırmalarında okul öncesi dönemdeki erkek çocukların kız çocuklarına göre annelerine daha güvensiz bağlandıklarını belirlemişlerdir. Başka çalışmalarda da benzer şekilde kızların annelerine daha güvenli bağlandığını gösteren bulgulara ulaşılmıştır (Szewczyk-

Sokolowski vd., 2005; Pierrehumbert vd., 2009). Buna karşın bu tez çalışmasındaki bulguyu destekler şekilde cinsiyet açısından çocukların anneye bağlanmasında kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farkın olmadığını belirten önceden yapılan doktora tezleri de bulunmaktadır (Jump, 1998; Hill, 1997; Seven 2006).

Bu tez çalışmasında çocukların cinsiyetine göre annelerine bağlanma şekillerinde anlamlı farkın çıkmamasının sebebi annenin bakım ve temel ihtiyaçlar konusunda bakımına muhtaç olan çocuğuna cinsiyet ayırt etmeksizin bakması ve bağlanmayı etkileyen tutumları açısından cinsiyetler arasında bir ayırım oluşturmamış olmasının olabileceği düşünülmektedir.

4.8. ANNE SÜTÜ EMME SÜRESİNE GÖRE BAĞLANMANIN İNCELENMESİ

Örneklem grubundaki çocukların süt emme sürelerine göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırıldığı Tablo 3.7'ye ve çocukların anne sütü emme sıklıklarına göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırıldığı Tablo 3.18'e göre bağlanma ile anne sütü değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Lang (2009)'a göre sezaryen olarak doğan bebeklerin normal doğan bebeklere göre annelerini ilk emmeye başlama süreleri gecikmektedir, bu durum doğumdan hemen sonraki dönemde daha sık mama yemelerine, daha az emzirilmelerine ve süt salgılanmasının gecikmesine neden olmaktadır. Birçok araştırmacı (Koçak ve Büyükkayacı, 2016; Beydağı, 2007; Öztop vd., 2007), sezaryen doğum sonrası annelerde oluşan ağrı ve yorgunluk hissi, anestezi nedeniyle bebeklerin daha fazla uyuması ve anneyi dinlendirmek için bebeklerin anne sütünün yanısıra ek gıda ile beslenmelerinin anne-bebek etkileşimini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Buna göre anne sütünü daha uzun süre emen çocukların anneleri ile daha güvenli bağlanma oluşturmaları beklenmekteydi. Bu çalışmada bu durumun ortaya çıkmamasının başlıca nedeninin çocukların anne ve baba ile bedensel temas düzeylerinin anne sütü emme sürelerinden bağımsız olarak yüksek olmasının olduğu düşünülmektedir. Diğer bir ifadeyle örneklem grubundaki anne ve babalar, çocukların daha az süre anne sütü emmelerinin anneleri ile güvenli bağlanma üzerindeki olumsuz etkisini çocukları ile sıkça bedensel temasta bulunmaları ve onlara yeterince ilgi göstermeleri ile bertaraf etmişlerdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu tez çalışması kapsamında Kütahya ili merkez ilköğretim okullarının anasınıflarındaki 6 yaş çocuklarına uygulanan TOBAH ölçeği ve annelerinin doldurduğu veli formu sonucunda yapılan istatistiksel analizler neticesinde çalışmanın sonuçları aşağıda sıralanmıştır.

1. Bu çalışma ebeveynlerin çocuklarıyla bedensel temas düzeyini yüksek tutmalarının, sezaryen doğumun anne-bebek güvenli bağlanması üzerindeki olumsuz etkisini bertaraf ettiğini ortaya koymuştur. Özellikle bu çalışma sezaryen doğum sırasında ve sonrasında biyolojik anlamda bazı hormonların (oksitosin, kortizol, noradrenalin) eksikliğinin veya düşük düzeyde oluşunun anne-bebek güvenli bağlanması üzerindeki olumsuz etkisinin ebeveynlerin çocukları ile yüksek bedensel temasta bulunmaları ile bertaraf edilebildiğini ortaya koymuştur.

2. Araştırma sonucunda TOBAH'ta elde ettikleri puana göre toplam 62 örneklem grubundaki altı yaş çocuklarının büyük çoğunluğu olan %61.3'ünün (38) bağlanma türü olarak kaçınmalı bağlanma türünde annesine bağlandığı tespit edilirken %35.5'inin (22) güvenli ve %3.2'sinin (2) ise düşmanca/olumsuz bağlanma türünde annesine bağlandığı tespit edilmiştir.

3. Çocukların doğum şekline göre (Tablo 3.2) annelerine bağlanma türleri incelendiğinde güvenli bağlanan çocukların %54.5'i (12) normal doğum ile %45.5'i (10) ise sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir. Kaçınmalı bağlanan çocukların %52.6'sı (20) normal doğum ile %47.4'ü (18) ise sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir. Negatif/düşmanca bağlanan çocukların hiçbiri normal doğum ile dünyaya gelmezken %100'ü (2) sezaryen doğum ile dünyaya gelmiştir.

4. Anne ve babaları ile bedensel temas sıklıklarına göre çocukların aldıkları toplam TOBAH puanları incelendiğinde (Tablo 3.10, 3.11) bağlanma ile bedensel temas düzeyi arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Buna karşın doğum şekline (normal doğum, sezaryen doğum) göre anne ve babaları ile bedensel temas

düzeylerinin çocukların annelerine bağlanmaları incelendiğinde (Tablo 3.2) çocukların anne ve baba ile bedensel temas düzeylerinin doğum şeklinden bağımsız olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir.

5. Anne eğitim düzeyine göre çocukların TOBAH puanları incelendiğinde (Tablo 3.25) ilkokul mezunu annelerin çocuklarının TOBAH puanlarının lisans mezunu annelerin çocuklarının TOBAH puanlarından anlamlı olarak daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu durum çocukların annelerine güvenli bağlanmasının annenin eğitim düzeyindeki artışla doğru orantılı olduğunu göstermiştir. Anne eğitim seviyesi arttıkça çocukların annelerine güvenle bağlanma oranı artmaktadır.

6. Çocukların doğum şekline göre (Tablo 3.2) annelerine bağlanma düzeyleri annelerin çalışıp çalışmama durumuna göre incelendiğinde özellikle memur ve özel sektörde çalışan annelerin çocuklarının TOBAH ortalamalarının sırasıyla 25 ve 28 olarak tespit edilmesi dikkat çekicidir. Bu sonuçlar annenin çalışmasının ve meslek sahibi olmasının çocuğun anneye güvenle bağlanmasını olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.

7. Baba eğitim düzeyine göre çocukların TOBAH puanları incelendiğinde (Tablo 3.26) lise mezunu babaların çocuklarının TOBAH puanlarının önlisans ve lisans mezunu babaların çocuklarının TOBAH puanlarından anlamlı olarak daha düşük olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde ortaokul mezunu babaların çocuklarının TOBAH puanlarının önlisans mezunu babaların çocuklarının TOBAH puanlarından anlamlı olarak daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu durum çocukların annelerine güvenli bağlanmasının babanın eğitim düzeyindeki artışla doğru orantılı olduğunu göstermiştir. Baba eğitim seviyesi arttıkça çocukların annelerine güvenle bağlanma oranı artmaktadır.

8. Çocukların cinsiyetlerine göre aldıkları toplam TOBAH puanları incelendiğinde (Tablo 3.5) cinsiyetler arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

9. Çocukların süt emme sürelerine (Tablo 3.7) ve çocukların anne sütü emme sıklıklarına (Tablo 3.18) göre aldıkları toplam TOBAH puanlarının karşılaştırılmasına göre bağlanma ile anne sütü değişkeni arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

10. Diğer demografik değişkenlerin (anne-baba yaşı, baba mesleği, kardeş sayısı, kardeş sırası) anne-çocuk bağlanması ile ilişkisi analiz edildiğinde aralarında anlamlı fark tespit edilmemiştir.

Çalışma neticesinde yapılması önerilen çalışmalar aşağıda sıralanmıştır.

1. Bu tez çalışmasında anne-çocuk bağlanması ile doğum şekli, bedensel temas düzeyi ve bazı demografik değişkenlerin arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için aynı anne-babanın varsa diğer çocuklarına uygun bağlanma ölçekleri uygulanarak yapılacak çalışmalar bağlanmanın bu değişkenler ile ilişkisini daha net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bu tür bir çalışmanın yapılması önerilmektedir.

2. Bu araştırma 6 yaşındaki çocuklar ile yapılmıştır. Bağlanma türü ve bağlanmayı etkileyen faktörlere yönelik benzer çalışmalar farklı yaştaki örneklem gruplarıyla yapılmalıdır.

3. Bağlanma ve bağlanmayı etkileyen faktörler ile ilgili farklı sosyo-ekonomik düzeydeki aileler ile benzer çalışmalar yapılmalıdır.

4. Halk eğitim merkezleri ve ilkokullarda ebeveynler için çocuk bakımı ve eğitimi konusunda eğitimler düzenlenerek özellikle anne adaylarının hamilelik öncesi süreçten itibaren anne-bebek bağlanması konusunda bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.

5. Çalışan ve çalışmayan annelerin çocukları ile nasıl vakit geçirdikleri, bu zaman dilimi içerisinde gerçekleştirdikleri etkinliklerin niteliği, çalışmayan annelerin çocukla ilgilenmesini engelleyecek faktörleri belirleyerek çocukla güvenli bağ kurmalarına yönelik iyileştirici araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D.** (1964). Patterns of attachment behavior shown by the infant in interaction with his mother. *Merrill-Palmer Quarterly of behavior and Development*, 51-58.
- Ainsworth, M. D. S.** (1967). *Infancy in Uganda: Infant Care and the Growth of Love*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press; 1967.
- Ainsworth, M. S.** (1974). The development of infant-mother attachment. A Final Report of the Office of Child Development. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED122924.pdf>
- Ainsworth, M. D. S. ve Bell, S. M. V.** (1974). Mother-infant interaction and the development of competence. K. Connolly ve J. Bruner (Ed.), *The growth of competence*. (s.97-118). New York: Academic Press.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S.** (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Anisfeld, E., Casper, V., Nozyce, M., Cunningham, N.** (1990). Does infant carrying promote attachment? An experimental study of the effects of increased physical contact on the development of attachment. *Child Dev.*; 61:1617-1627.
- Ata, S.** (2014). *Okul öncesi öğretmenlerde bağlanma ve sınıf yönetimi profillerinin anne bağlanması ve çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilişkilerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Berk, L. E.** (2013). *Çocuk Gelişimi*. B. Onur (Edt.), (Çev: A. Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.
- Biller, H. B.** (1993). *Fathers and Families Paternal Factors in Child Development*. London, Auburn House.
- Bosch, O. J. & Neumann, I. D.** (2012). Both oxytocin and vasopressin are mediators of maternal care and aggression in rodents: From central releases to sites of action. *Hormones and Behavior*, 61, 293-303. doi: 10.1016/j.yhbeh.2011.11.002

- Bretherton, I.** (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental psychology*, 28(5), 759.
- Bowlby, J.** (1951). *Maternal care and mental health*, geneva: World Health Organization.
- Bowlby, J.** (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*, New York: Basic Books.
- Bowlby, J.** (1973). *Attachment and loss: Separation, anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J.** (1980). *Attachment and Loss: Sadness and Depression*. Cilt 3. New York: Basic Books.
- Bowlby, J.** (1982). *Attachment and Loss: Vol 1 Attachment*. 2nd ed. New York: Basic Books Incorporated; 1982.
- Bowlby, J.** (1988) *A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory*. London, Routledge.
- Bowlby, J.** (2012). *Güvenli bir dayanak* (Soylu, T. V. Çev.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Bradley, R. H. ve Corwyn, R. F.** (2002). Socioeconomic status and child development. *Annua lreview of psychology*, 53(1), 371-399.
- Cassidy, J.** (1988). *Child Mother Attachment and The Self in Six- years Old*, Child Development, 59. 121-134.
- Cozolino, L.** (2006). *İnsan İlişkilerinin Nörobilimi-Bağlanma ve Sosyal Beynin Gelişimi*. (M. Benveniste, Çev.) İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Crain, W.** (2005). *Theories of development: Concepts and applications*. Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Prentice Hall.
- Crittenden, P. M., Claussen, A. H.** (2003). *The Organization of Attachment Relationships*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Cüceloğlu, D.** (2005). *İnsan ve Davranışı*. 14. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A.** (2015). *Anne- baba-çocuk iletişimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

- Çakır, D., Alparıslan, Ö.** (2018). Doğum tipi değişkeninin anne-bebek etkileşimi ve annenin bebeğini algılaması üzerindeki etkilerinin incelenmesi. *Journal of Contemporary Medicine*, 8(2):139-147.
- Dadipoor, S., Rajaei, M., Ahmadi Kani Golzar, A., Karimi, T., Eghbali, R., Hesam, A. et al.** (2014). Investigating the degree of mother-infant attachment among the visitors of Bandar Abbas hospitals. *Jahrom Univ Med Sci.* 2014;12(2):17–23. doi: 10.29252/jmj.12.2.17
- Darvishvand, M., Rahebi, S., M., Khalesi, Z., B.** (2018). Factors Related to Maternal-Infant Attachment. *Shiraz E Medical Journal.* doi: 10.5812/semj.80369.
- Diener, M. L., Casady, M. A., Wright, C.** (2003). Attachment security among mothers and their young children living in poverty: Associations with maternal, child, and contextual characteristics. *Merrill Palmer Quart.* 2003;49(2):154–82. doi: 10.1353/mpq.2003.0007.
- Dinçer, G. N.** (2019). *Yaş çocuklarında bağlanma figürleriyle kurulan bağlanma stilleri ile oyun becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- Feldman, R., Eidelman, A. I., Sirota, L., Weller, A.** (2002) Comparison of skin to skin (kangaroo) and traditional care: Parenting outcomes and preterm infant development. *Pediatrics*; 110:16–26.
- Feldman, R., Weller, A., Zagoory-Sharon, O., & Levine, A.** (2007). Evidence for a neuroendocrinological foundation of human affiliation: Plasma oxytocin levels across pregnancy and the postpartum period predict mother-infant bonding. *Psychological Science*, 18, 965-970. doi: 10.1111/j.1467-9280.2007.02010.x
- Fleming, A. S., Steiner, M., & Corter, C.** (1997, October). Cortisol, hedonics, and maternal responsiveness in human mothers. *Hormones and Behavior*; 32, 85-98. doi: 10.1006/hbeh.1997.1407
- Fonagy, P., Target, M., Steele, H., & Steele, M.** (1998). Reflective-functioning manual, version 5.0, for application to adult attachment interviews. *London: University College London.*
- Fonagy, P., Gergely, G., & Target, M.** (2007). The parent infant dyad and the construction of the subjective self. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(3–4), 288–328

- Gander, J. M. ve Gardiner, W. H.** (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Dönmez, A., Çelen, N., Onur, B. Çev.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Glasser, R.** (2007). *Method of delivery and maternal infant attachment*. ProQuest, Ph. D. Thesis, St. John's University, New York.
- Goodall, J.** (1968). The Behaviour of Free-living Chimpanzees in the Gombe Stream Reserve. *Animal Behaviour Monographs*, 1 (3), 161-311.
- Görgü, E.** (2015). *Okula devam eden 5-6 yaş grubu çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Graham, M. D., Rees, S. L., Steiner, M., & Fleming, A. S.** (2006, March). The effects of adrenalectomy and corticosterone replacement on maternal memory in postpartum rats. *Hormones and Behavior*, 49, 353-361. doi: 10.1016/j.yhbeh.2005.08.014
- Harlow, H.** (1958). The nature of love. *Am Psychol*. 13:673-685.
- Harlow, H.** (1959). Zimmerman R. Affectional responses in the infant monkey. *Science*. 130:421-432.
- Hazan, C., Shaver, P. R.** (1994), Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychol Inquiry*, 1:1-22.
- Heller, S.** (1997). *The Vital Touch: How Intimate Contact With Your Baby Leads to Happier, Healthier Development*. New York: Henry Holt and Company.
- Hess, E. W.** (1973). Imprinting: Early experience and the developmental psychology of attachment. *Journal of Experimental Analysis of Behavior*, 18, New York: Van Nostrand.
- Hill, P. K.** (1997). *Maternal and Infant Factors Related to the Security of the Infant-Mother Attachment Relationship When Considering Employed and Stay-At-Home Mothers*. Doctoral Dissertation, University of Southern California, Los Angeles, United States. ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. 9816030).
- Hoffman, H. S., & Ratner, A. M.** (1973). Effects of stimulus and environmental familiarity on visual imprinting in newly hatched ducklings. *Journal of Comparative and Physiological Psychology*, 85(1), 11-1.
- Holmes, J.** (1993). Attachment theory: a biological basis for psychotherapy. *Br J Psychiatry*, 163: 430-438.

- Hurk, B. P. J.** (2015). *The effect of a caesarean section on attachment of child to mother*, Masters Thesis, Tilburg University.
- Huth-Bocks, A. C., Levendosky, A. A., Bogat, G. A., von Eye A.** (2004). The impact of maternal characteristics and contextual variables on infantmother attachment. *Child Dev.* **75**(2): 480–96. doi: 10.1111/j.1467- 8624.2004.00688.x. [PubMed: 15056201].
- İlaslan, Ö.** (2009.) Çocukların bağlanma davranışlarının özlük nitelikleri ve anne bağlanma stillerine göre incelenmesi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Jump, V. K.** (1998). *Effects of Infant Massage on Aspects of the Parent-Child Relationship: An Experimental Manipulation*. Doctoral Dissertation, Utah State University. United States – Logan-Utah. ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. 9926527).
- Kağıtçıbaşı, Ç.** (2012). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi Kültürel Psikoloji*. 3. Baskı. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kaptan, S.** (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. (11.Baskı). Tek Işık Web Ofset, Ankara.
- Kassamali, N., Rattani, S. A.** (2014) Factors that Affect Attachment between the Employed Mother and the Child, Infancy to Two Years. *Social and Behavioral Sciences*, 159, 6 – 15.
- Lang, C.** (2009). *Bağlanma* (N. Üzel ve S. Özbalcı, Çev.). Ankara: Modern Tıp Kitabevi.
- Lorenz, K.** (1935). Der Kumpan in der Umwelt des Vogels. Der Artgenosse als auslösendes Moment sozialer Verhaltensweisen. *Journal für Ornithologie*, 83, 137–215, 289–413.
- Lutes, L. M., Graves, C. D., Jorgensen, K. M.** (2004). The NICU experience and its relationship to sensory integration. In: Kenner C, McGrath JM, eds. *Developmental Care of Newborns and Infants*. St Louis, MO: Mosby; 157-181.
- Mahler, S., Pine, F. & Bergman, A.** (2003). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*. (Çev. Ali Nahit Babaoğlu). Metis Ötekini Dinlemek. İstanbul.
- Main, M., Cassidy, J.** (1988) Categories of response to reunionwith the parent at age 6: predictable from infant attachment classifications and stable over a 1 month period. *Dev Psychol*, 24(3): 415-426.

- Marchini, G., Lagercrantz, H., Winberg, J. & Uvnäs-Moberg, K.** (1988, November). Fetal and maternal plasma levels of gastrin, somatostatin and oxytocin after vaginal delivery and elective cesarean section. *Early Human Development*, 18, 73-79. doi: 10.1016/0378-3782(88)90044-8
- McGrath, J. M.** (2004). Neurologic development. In: Kenner C, McGrath JM, eds. *Developmental Care of Newborns and Infants*. St Louis, MO: Mosby; 105-118.
- Mesman, J., Van Ijzendoorn, M. H., & Sagi-Schwartz, A.** (2016). Cross-cultural patterns of attachment. *The handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*, 852-877.
- Montagu, A.** (1971). *Touching: The Human Significance of the Skin*. New York: Columbia University Press.
- Nissen, E., Uvnäs-Moberg, K., Svensson, K., Stock, S., Widström, A. M. & Winberg, J.** (1996). Different patterns of oxytocin, prolactin but not cortisol during breastfeeding in women delivered by caesarean section or by the vaginal route. *Early Human Development*, 45, 103-118.
- Olza-Fernández, I., Marín Gabriel, M. A., Gil-Sanchez, A., Garcia-Segura, L. M., & Arevalo, M. A.** (2014). Neuroendocrinology of childbirth and mother-child attachment: The basis of an etiopathogenic model of perinatal neurobiological disorders. *Frontiers in Neuroendocrinology*, 35, 459-472. doi: 10.1016/j.yfrne.2014.03.007
- Özgün, Ö.** (2013). “Ebeveynlik ile ilgili kuramlar ve araştırmalar”, Z. F. Temel (Edt.). *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları*. (72-109), 2. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Öztürk, R., Saruhan, A.** (2015). Prematüre bebeği olan annelerin depresyon ve maternal bağlanma ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 16:442–50.
- Park, L. E., Crocker, J., Mickelson, K. D.** (2004). Attachment styles and contingencies of self-worth. *Pers Soc Psychol Bull*, 30(10):1243-54.
- Peterson, G. H. ve Mehl, L. E.** (1978). Some determinants of maternal attachment. *American journal of Psychiatry*, 135(10), 1168-1173.
- Pierrehumbert, B., Santelices, M. P., Ibáñez, M., Alberdi, M., Ongari, B., Roskam, I., Stievenart, M., Spencer, R., Rodriguez, A. F. ve Borghini, A.** (2009). Gender and attachment representations in the preschool years comparisons between five countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(4), 543-566.

- Puig, J., Englund, M. M., Simpson, J. A. & Collins, W. A.** (2013). Predicting adult physical illness from infant attachment: A prospective longitudinal study. *Health Psychology, 32*, 409-417. doi: 10.1037/a0028889.
- Ravitz, P., Maunder, R., Hunter, J., Sthankiya, B. & Lancee, W.** (2010). Adult attachment measures: A 25-year review. *Journal of Psychosomatic Research, 69*, 419-432.
- Razon, N.** (1981). Çalışan anne ve çocuk. *Aile ve Çocuk Dergisi*. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Reite, M.** (1990). Touch, attachment, and health: Is there a relationship? In: Barnard KE, Brazelton TB, eds. *Touch: The Foundation of Experience*. Madison, CT: International Universities Press Inc; 195-225.
- Reitz, E., Deković, M. & Meijer, A. M.** (2005). The structure and stability of externalizing and internalizing problem behavior during early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence, 34*(6), 577-588.
- Ringler, N. M., Kennell, J. H., Jarvella, R., Navojosky, B. J. & Klaus, M. H.** (1975). Mother-to-child speech at 2 years effects of early postnatal contact. *The Journal of pediatrics, 86*(1), 141-144.
- Rubin, R.** (1963). Maternal touch. *Nurs Outlook, 11*:828-831.
- Sabuncuoğlu, O. ve Berkem, M.** (2006). Bağlanma biçimi ve doğum sonrası depresyon belirtileri arasındaki ilişki: Türkiye'den bulgular. *Türk Psikiyatri Dergisi, 17*(4), 252-258.
- Sade, D. S.** (1965). Some aspects of parent-offspring and sibling relations in a group of rhesus monkeys, with a discussion of grooming. *American Journal of Physical Anthropology, 23* (1), 1-17.
- San Bayhan, P., Artan, İ.** (2005). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*, Morpa Yayınevi, İstanbul.
- Schmidt, S., Nachtigall, C., Wuethrich-Martone, O. & Strauss, B.** (2002). Attachment and coping with chronic disease. *Journal of Psychosomatic Research, 53*, 763-773.
- Schore, A. N.** (2012). *Duygulanım Düzensizliği ve Kendilik Bozuklukları*. (T. Özakkaş, Dü., ve M. Benveniste, Çev.) İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Seven, S.** (2006). *6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Seven, S. & Güngör Aytar, A.** (2010). Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri leği'nin Türk ocuklarına Uyarlanması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(1), 489-501.
- Soysal, S. A., Bodur, ř., İseri, E., şenol, S.** (2005) Bebeklik donemindeki bağlanma surecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*; 8:88–99.
- Soysal, S. A., Oktem, F., Ergenekon, E., Erdoğan, E.** (2000) Doğum turu değişkeninin bağlanma oruntusu uzerindeki etkilerinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri*; 3:75–85
- Sumbas, E., Sezer, .** (2017). Ortaokul ğrencilerinde Anne Babaya Bağlanmanın İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, (18) 1, 288-310.
- Sümer, N., Sayıl, M., Kazak-Berument, S.** (2016). *Anne duyarlığı ve çocuklarda bağlanma*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Szewczyk-Sokolowski, M., Bost, K. K. ve Wainwright, A. B.** (2005). Attachment, temperament, and preschool children's peer acceptance. *Social Development*, 14(3), 379-397.
- şahin, G.** (2015). *Okul ncesi çocukların yürütücü işlevlerinin ve duygu düzenleme becerilerinin bağlanma örüntüleri açısından incelenmesi*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- şahin, H. G.** (2019). *60-72 aylık çocukların bağlanma durumları ile yalnızlık ve memnuniyetsizlik duyguları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- şipit, G.** (2019). *Yetişkin bireylerde bağlanma stillerinin duyguları ifade etme şekilleri ve empatik eğilim yeteneklerine etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Geleişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S.** (2013). *Using multivariate statistics* (Sixth edition). United States: Pearson Education.
- Takeda, S., Kiwabara, Y. & Mizuno, M.** (1985). Effects of pregnancy and labor on oxytocin levels in human plasma and cerebrospinal fluid. *Endocrinologia Japonica*, 32, 875-880.
- Tyzio, R., Cossart, R., Khalilov, I., Minlebaev, M., Hübner, C. A., Represa, A., Ben-Ari, Y. & Khazipov, R.** (2006). Maternal oxytocin triggers a transient inhibitory switch in GABA signaling in the fetal brain during delivery. *Science*, 314, 1788-1792. doi: 10.1126/science.1133212

- Ünlü, F.** (2015). *Ebeveyni boşanmış bireylede benlik saygısı, yalnızlık ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türköz, Y.** (2007). *Okulöncesi çocuklarda bağlanma örüntüsünün kişilerarası problem çözme ve açık bellek süreçlerine etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ural, O., Güven, G., Sezer, T., Azkeskin, K., E., Yılmaz, E.** (2015). Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Hacettepe University, *Faculty of Health Sciences Journal*, Vol. 1, No Suppl2.
- Uyar, M.** (2019). *Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerini yordamada bağlanma tarzları ve bilişsel duygu düzenlemenin rolünün incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Varendi, H., Porter, R. H., & Winberg, J.** (2002). The effect of labor on olfactory exposure learning within the first postnatal hour. *Behavioral Neuroscience*, 116, 206-211. doi: 10.1037/0735-7044.116.2.206
- Vogl, S. E., Worda, C., Egarter, C., Bieglmayer, C., Szekeres, T., Huber, J., & Husslein, P.** (2006, April). Mode of delivery is associated with maternal and fetal endocrine stress response. *BJOG: An International Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 113, 441-445. doi: 10.1111/j.1471-0528.2006.00865.x
- Waters, E., Crowell, J., Elliott, M.** (2002) Bowlby's secure base theory and the social/personality psychology of attachment styles: work(s) in progress. *Attach Hum Dev.*, 4(2):230-42.
- Weiss, S. J.** (1979). The language of touch. *Nurs Res.* 28(2):76-80.
- Yahşi, G., Bayraktar, S.** (2016). Bağlanma kuramı çerçevesinde doğum sırasının bağlanma stilleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(1), 209-218.
- Yavuz, F.** (2006). *Okul motivasyonunu değerlendirme ölçeği yapılandırılması ve güvenilirliği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H.** (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (5. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldız, C. (2008). *Üniversite öğrencilerinin geçmişte yaşadıkları ayrılık kaygısı ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zayas, V., Mischel, W., Shoda, Y. & Lawrence Aber, J. (2011, May). Roots of adult attachment: Maternal caregiving at 18 months predicts adult peer and partner attachment. *Social Psychological and Personality Science*, 2, 289-297. doi: 10.1177/1948550610389822

EKLER

VELİ FORMU

Formu dolduran Veli: Anne ( ) Baba ( ) Anne ve Baba birlikte ( )

Çocuğun:

ANNE

BABA

Doğum Tarihi:	Yaş:	Yaş:
Cinsiyeti	Mesleği:	Mesleği:
Kardeş sayısı	Öğrenim Düzeyi:	Öğrenim Düzeyi:
Kardeş sırası		

Çocuğun Doğum Şekli: Normal Doğum ( ) Sezaryen Doğum ( )

Çocuğunuz kaç aylık ? ( )

Aşağıdaki soruları cevaplamanız elde edilen verilerin yorumlanmasında destekleyici olacaktır.

1. Anne ve Baba birlikte yaşıyor ( ) Anne-baba ayrı ( ) Ebeveynlerden biri hayatta değil ( )
2. (Anne-baba ayrıysa cevaplandırın) çocuk kaç yaşında iken ayrılık gerçekleşti (.....)
3. Doğumu takip eden ilk yıl içinde bebekle en çok kim ilgilendi? Anne ( ) Baba ( )
anneanne/babaanne ( ) bakıcı ( ) diğer (lütfen belirtin) .....
4. Çocukla bedensel temas derecenizi belirtin:
Anne: hiç ( ) nadiren ( ) az ( ) normal ( ) sıklıkla ( ) Çok sık ( )
Baba: hiç ( ) nadiren ( ) az ( ) normal ( ) sıklıkla ( ) Çok sık ( )
5. Çocukla ilişki biçiminiz:
Anne: çoğunlukla negatif ( ) bazen negatif ( ) pozitif ( ) çoğunlukla pozitif ( )
Baba: çoğunlukla negatif ( ) bazen negatif ( ) pozitif ( ) çoğunlukla pozitif ( )
6. Çocuğunuz korkulu bir olay karşısında ilk olarak kime sığınır?
Anne ( ) Baba ( ) Bakıcı ( ) Diğer (lütfen belirtin) .....
7. Siz sıkıntılı olduğunuzda çocuğunuz size yaklaşır mı?
Anne: evet ( ) bazen ( ) Nadiren ( ) hayır ( )
Baba: evet ( ) bazen ( ) Nadiren ( ) hayır ( )
8. Anne ve çocuk 3 günden fazla hiç ayrı kaldı mı ve bu sürede kaç gün ayrı kaldı ( )
9. Çocuk anne sütü aldı mı? evet ( ) bazen ( ) Nadiren ( ) hayır ( )
10. Çocuk anne sütünü kaç ay aldı? hiç almadı ( ) 6 aya kadar ( ) 12 aya kadar ( )
18 aya kadar ( ) 24 aya kadar ( )

Elde edilecek verilerin bilimsel amaç taşıyan genel ortalama ve diğer istatistiksel çalışmalarda isim belirtilmeden kullanılmasında bir sakınca yoktur.

İmza: .....

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Beytül IŞIK

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2015, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
- **Yükseklisans** : 2020, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Programı

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okulda Rehber Öğretmeni olarak çalışmıştır.